II. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 37.

דער יוד

צייטשריפֿט
פֿיר אַלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואָך.

—• פֿערלאַג: חברת „אחיאסף“. •—

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האַלביאהריג —.6 „
פֿירטעליאָהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פֿראנק.
אַנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פעטיט
20 העלער, 25 פֿפֿעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

דער פרייז פֿיר רוסלאנד:
גאַנץ-יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאָהרליך —.3 רוביל.
פֿירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.

מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

קראַקויא, אלול תר״ס. נומר 37. Krakau, 13 September 1900.

צו די אבאָנענטען.

מיר ערלויבען אונז מיטצוטהיילען, דאס מען קען איצט נאָך אויס־שרייבען דעם „יוד“ אויף דאָס צווייטע האַלבע יאהר 1900 ד. ה. פֿון 1 יולי ביז ענדע יאהר צום פרייז פֿון 3 רובל. פֿון 1 אקטאבער ביז ענדע יאהר קאָסט דאס אבאנעמענט 1.50 רו״כ.

מיר בעטען די אבאָנענטען וועלכע דאַרפֿען איינצאָהלען פֿאַר דעם לעצטען קוואַרטאל אַריינשיקען דאס אבאנעמענט צו דער רעכטער צייט, כדי מיר זאָלען קענען פּינקטליך צושיקען די בלעטער.

די אדמיניסטראציאָן.

די רבנים און דער ציוניזם.

דער ציוניסטישער רַעְיוֹן וואָס האָט אַרויסגערופֿען אַ אומקעהרע־ניש אין יודישען לעבען, וואָס האָט צוריקגעקעהרט די דערווייטערטע קינדער צו זייער פֿאָלק, וואָס האָט אומעטום געשטאַרקט די ליעבע און די צוגעבונדענקייט צום יודענטהום, האָט אָם ווענינסטען געווירקט אויף אונזערע רַבָּנִים, בְּעֵת מיר האָבען דאָך געדאַרפֿט רעכענען, אַז זיי, וועלכע האַלטען זיך פֿאַר די פֿערטרעטער פֿון דעם אַלטען יודענטהום, וועלען זיך גיכער פֿון אַלעמען אָברופֿען, ווען דאָס פֿאָלק וועט געוועקט ווערען פֿון זיין שלאָף צו ענערגישער אַרבייט פֿאַר אַ בעסערע צוקונפֿט. עס איז אָבער געוועזן ניט אַזוי ווי מען האָט געקענט מיינען. דאָס רוב אונזערע רבנים זענען ניט בעקאַנט ניט מיט אונזער געשיכטע און ניט מיט דעם לעבען. זיך שטענדיג פֿערנעהמענדיג נור מיט הֲלָכָה, האָבען זיי זיך פֿון לעבען אַליין מעהר דערווייטערט. מיט קלעמעניש אין האַרצען האָבען זיי נור געקוקט ווי עס פֿאַלט אַליין מעהר די פֿרומקייט, ניט פֿיהלענדיג אין זיך די קראַפֿט אַרויסצוטרעטען געגען די וואַקסענדע פֿרייהייט אין די עִנְיָנִים פֿון אֱמוּנָה. די אמונה איז אָבגעשוואַכט געוואָרען און מיט איהר איז אַליין קלענער געוואָרען די ראָליע פֿון איהרע פֿערטרעטער, ווייל די איצטיגע רבנים זענען ניט געגאַנגען צוזאַמען מיט דעם פֿאָלק און ניט געוואַקסען צוזאַמען מיט איהם, בעת זיינע בעדערפֿנישען זענען גרעסער און זיינע פֿאָדערונגען העכער געוואָרען. די איצטיגע רבנים זענען ניט געוועזן ווי די רבנים פֿון אַמאָל צו גלייכער צייט די פֿערטרעטער פֿון אֱמוּנָה און בילדונג, זיי האָבען זיך ניט צוגעקוקט ווי אין די אַמאָליגע צייטען צום לעבען פֿון פֿאָלק און ניט געזאָרגט פֿאַר אַלע מעגליכע פֿער־בעסערונגען. אונזערע רַבָּנִים זענען געבליבען נור פֿערטרעטער פֿון אמונה און געבליבען פֿרעמד פֿון די אַלע גרויסע פֿערענדערונגען, וואָס האָבען אין גאַנצען אומגעביטען אונזער לעבען, זיי האָבען זיך אויך דערום בע־וויזען פֿאַר אונפֿעהיג צו זיין די שאַפֿענדע קראַפֿט אין פֿאָלק ווי אין די אַמאָליגע צייטען. דאָס איז געוועזן די סִבָּה, וואָס אין די רַבָּנִים האָט דער ציוניזם געפֿונען איין אבקלאַנג שפּעטער ווי ביי אַנדערע, דאָס נור איי־ניגע פֿון זיי — די גרעסערע און די בעסערע — האָבען פֿערשטאַנען די טיפֿקייט פֿון דעם ציוניסטישען אידעאַל, דאָס נור וועניגע פֿון זיי האָבען זיך געקענט אָברופֿען אויף די נאַציאָנאַלע אַרבייט. דער גרעסטער טהייל אָבער פֿון אונזערע רבנים איז געבליבען שטעהן קאַלט, בעת עס האָט זיך דערלאַנגט דער מעכטיגער רוף: שטעהט אויף איהר אַלע, וועמען עס איז נור טהייער די צוקונפֿט פֿון פֿאָלק, טרעט צו צו אונזער פֿאָהן איהר אַלע, וועמען עס איז נור ניט פֿרעמד דער נאָמען פֿון צִיוֹן!

אויף דעם רוף איז מען געלאָפֿען מיט בעגייסטערונג פֿון אַלע זייטען, די לעצטע אָבער זענען די רבנים געוועזען, וואָס זענען אַזוי לאַנג געשטאַנען פֿון דער ווייטענס ביז דער מעכטיגער שטראָם פֿון דער פֿאָלקסבעוועגונג האָט זיי אויך אַריינגעצויגען און זיי געבראַכט אין די ציילען פֿון די ציוניסטען.

צוטרעטענדיג צו דער גרויסער פֿאָלקסבעוועגונג, האָבען דאָס רוב אונזערע רבנים ניט געוואונען קיין טיפֿערען בליק אין פֿאָלקסלעבען און אין דעם ציוניזם, זיי האָבען ניט פֿערשטאַנען די טיפֿקייט פֿון דעם ציו־ניסטישען אידעאַל, וועלכעס וויל שאַפֿען אַ זעלבסטשטענדיגעס יודענ־טהום אין אַ פֿרייען לאַנד, זיי האָבען ניט פֿערשטאַנען די הויכקייט פֿון דעם ציוניזם, וואָס ליגט שוין איצט אין דער פֿעריינִיגונג פֿון אַלע יודען פֿון דער גאַנצער וועלט צו איין בעוואוסטער אַרבייט, צו איין ציעל, וועלכעס איז שטענדיג געשטאַנען פֿאַר די אויגען פֿון אונזער פֿאָלק.

די רַבָּנִים זענען צוגעטרעטען צום ציוניזם ניט דערפֿאַר, ווייל זיי האָט געשטופּט דאָס נאַציאָנאַלע געפֿיהל, וועלכעס האָט פֿערלאַנגט פֿון זיי מיטצוהעלפֿען אין דער אַרבייט פֿיי׳ס אויפֿשטעלען דעם גרויסען פֿאָלקס בִּנְיָן, נאָר אַלס פֿערטרעטער פֿון דער אֱמוּנָה האָבען זיי געפֿונען פֿאַר נייטהיג איצט צו צוטרעטען, כְּדֵי אויסצוברייטען זייער הַשְׁגָּחָה און אַכטונג צו געבען אַז אַלסדינג זאָל געטהון ווערען אין דעם יודישען גייסט, לויט ווי זיי פֿערשטעהען איהם.

דעריבער האָבען מיר דערלעבט דעם בעשעמענדען פֿאַקט, אַז מען האָט אָנגעהויבען קלייבען הֶכְשֵׁרִים אויף דעם ציוניזם, אַז מען האָט אָנ־געהויבען צו בעווייזען, אַז עס זענען דאָ בְּפֵירוּשׁ׳דיגע דִינִים, וועלכע זע־נען מתּיר דעם ציוניזם. דאָס נאַטירליכע געזונדע נאַציאָנאַלגעפֿיהל האָט ביי די רבנים געשוויגען, און נור אין דער גְמָרָא האָבען זיי געדאַרפֿט זוכען אַ בעוויז, אַז דאָס יודישע פֿאָלק האָט רעכט צו לעבען און צו אַרבייטען פֿאַר אַ בעסערע צוקונפֿט.

פֿון דער אַנדער זייט האָבען זיך געפֿונען רַבָּנִים, וועלכע זענען מיט אַ ווילדער פֿאַנטאַזיע אַרויסגעטרעטען געגען דעם ציוניזם, ווייל עס

עפינען זיך אויך ניט פרומע ציוניסטען. צו דער פאלקסבעוועגונג און צו ידער פאלקסארבייט זענען זיי געבליבען פרעמד, דאס ברידערליכע געפיהל האט ביי זיי געשוויגען, בעת זייערע דערוויטערטע ברידער האבען זיך צוריקגעקעהרט, און אין דעם ציוניזם האבען זיי נור פרומקייט געזוכט. אין דעם ענין פון אמונה האבען זיי ניט געהאט דעם גרעסערען און וויטערען בליק פון אונזערע אמאליגע חכמים, וועלכע האבען ניט געוואלט דאס יודענטהום איינצוימען נור אין בעשטימטע בגדי־פען און געגעבען איהם די פרייהייט פון דענקען און לעבען. פאר זיי איז ניט געווען דער זאץ: ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא. דעם פאנאטיזם, וועלכען זיי האבען אבגעלערנט פון אנדערע, האבען זיי געוואלט צו אונז אריבערטראגען און דערמיט אויסוואָרצלען אין פאלק יעדעס לעבען און יעדע געזונדע בעוועגונג.

אויך אויף דעם לעצטען קאנגרעס זענען די רבנים ארויסגעטרעטען ניט ווי ציוניסטען איבערהויפט, נאר ווי די אויבערע אויפזעהער איבער פרומקייט. עס איז ניט געוועזען קיין איינציגע פראגע אויף דעם היינטיגען קאנגרעס, איבער וועלכע די רבנים האבען גערעדט, האטש זעהר פיעל מאל האבען די רבנים זיך געמעלדעט צום ווארט. פאר זיי איז ניט געווען ניט די באנק, ניט די ארגאניזאציאן, ניט די ארבייטער פראגע אין ארץ ישראל — די אלע פראגען האבען ביי זיי קיין אינטערעס ניט ארויסגערופען, פאר זיי האט עקזיסטירט נור איין פראגע: אמונה.

אונזערע רבנים האבען ווי עס וויזט אויס אין גאנצען פערגעסען די ציוניסטישע צוועקען פון קאנגרעס, זיי האבען פערגעסען דאס דער ציוניזם וויל פעראייניגען אלע טהיילען פון יודישען פאלק, ווייל אלע טהיילען זענען גלייכע איברים פון אונזער פאלקסקערפער און אלע האבען דאס רעכט אויף לעבען און ארבייט. דערפאר זענען געקומען די רבנים מיט זייער אגיטאציאן, מיט וועלכער זיי האבען דעם ציוניזם נור געקענט שאדען, דערפאר האבען זיי געקענט שטעלען אזוינע פאדערונגען, אז די ציוניסטען זאלען פרום זיין, אז אין אקציאנסקאמיטעט זאל זיין א געוויסע צאהל רבנים, אז אין אקציאנסקאמיטעט זאלען אויסגעקליבען ווערען נור כשר׳ע „עהרליכע” יודען.

ווילען די רבנים שטארקען די אמונה — און דאס איז דאך געוויס זייער חוב — האבען זיי דערצו גענוג געלעגענהייט אין די שולען און בתי מדרשים, וועלכע שטעהען פאר זיי שטענדיג אפען. זאלען זיי גרינדען חברות אויף לערנען משניות און גמרא, זאלען זיי זארגען אויף די בעסערע ארדענונגען אין די שולען ביי׳ם דאווענען, דערמיט וועלען זיי געוויס הויבען צו זיך די אכטונג און דאנקבארקייט פון אלעמען, אבער זאלען זיי זייער ארט ניט פערגעסען. אויף די קאנגרעסען זענען זיי ניט קיין רבנים, וואס קומען ארויפלעגען זייער השגחה אויף פרומקייט, נאר אויף די קאנגרעסען קומען זיי ווי ציוניסטען גלייך מיט אלע אנדערע, וועלכע ווילען שטארקען די איינהייט פון פאלק און איהם פיהרען צו דער נאציאנאלער בעפרייאונג. אדער אפשר ווילען די רבנים עטוואס אנדערעס?

די קאנגרעסען אונזערע, ווי עס איז פיעל מאל אויסגערופען געווארען, פערנעהמען זיך ניט מיט רעליגיאנספראגען. אויף יעדעס קאנגרעס ווערט אלעס געטהון, אום נור איינצושטילען אלע ספקות אין די אמונה־זאכען, שבת ווערט אין דער קאנגרעסצייט קיין פערזאמלונג ניט אבגעהאלטען, אונזער באנק איז שטענדיג שבת געשלאסען, וועגען אמונה זאכען ווערט אפילו אויפ׳ן קאנגרעס ניט גערעדט, און די רבנים קומען אלין מיט נייע תביעות, טענות און חשדים. „די באנק וועט דאך נעהמען פראצענט און דאס איז דאך על פי דין אסור, צי ווי אזוי מעגען מיר גרינדען א באנק?” האבען פאר א יאהרען געשריען פאנאטיקער, און איצט קומען די רבנים מיט די פראגען וועגען דער פרומקייט און וועגען בילדונג. ניין, אונזערע רבנים געהען צו וויט, זיי פערשטעהען ניט דעם ציוניזם, ווען זיי ווילען צו אונז קומען ווי משגיחים אויף פרומקייט און מיט הכשרים אויף דעם ציוניזם און די באנק.

די ציוניסטען וועלען געוויס יעדען רב פריינדליך אויפנעהמען ווייל יעדער יוד וואס שטעהט צו צו אונז איז אונז טהייער. יעדע איינציגע נשמה, וואס מיר געווינען פאר דעם ציוניזם, הייסט געוואונען פאר דאס פאלק. אבער די רבנים פון זייער זייט דארפען צו אונז צושטעהן מיט דיזעלבע רעכטע ווי יעדער יוד, ביי אונז זענען ניטא קיין איבערזעהער איבער אמונה, דאס גאנצע פאלק איז כהנים, אלע האבען

פעלעטאן.

עס פידעלט נישט!

(בריעף פון מנחם־מענדל׳ן צו שלום־עליכם׳ן)

(פארטזעצונג)

— אפשר האט איהר געהערט, זאג איך, פאראן א גביר אין טעטרעוויץ, זעהר א פיינער מענש, רב חיים פעמ...

— עך האב אין טעטרעוויץ אמאל גענעכטיגט, עך בין געפאהרען אויף מיין טאכטערס חתונה קיין קארעץ, עך האב א שדוך געטהון מיט רב שמואל באראבאן, זעהר א פיינער מענש, א גביר און א יחסן, ער האט די שענסטע מחותנים: איין מחותן האט ער אין אוריטש...

— איך וויים, זאג איך, רב פישעל דער שדכן האט מיר ארויס געשריבען אלע אייערע מחותנים. איך האב אייך געוואלט פרעגען, צי האט איהר געהערט אין טעטרעוויץ איז פאראן א גרויסער גביר רב חיים פעמ...

— עך זאג דאך אייך, מאכט ער, עך בין אין טעטרעוויץ געוועזען שוין פאראן א יאהר פינפצעהן און אפשר זעכצעהן. הא? ניין, טאקי פינפצעהן, פונקט פינפצעהן... גיטעלע! רופט ער זיך אן אויף א קול און עס קומט אריין די מחותנת׳טע, א פיינע יודינע מיט א זיידען טיכיל און מיט א האלז פעריל און מיט א צווייגארענדיגען גוידער. גיטעלע! וויפיעל האבען מיר שוין נאך רייזעלס חתונה, זעכצעהן יאהר צי פינפצעהן? א יא פינפצעהן?

— נאך רייזעלס חתונה? זאגט זי און גלעט זיך דעם גוידער, האבען מיר אזוי גרוים ווי זיבעצעהן יאהר.

— וואס רעדסט דו, זאגט ער, זיבעצעהן יאהר? וויפיעל זשע האבען מיר שוין נאך יענטעלים חתונה?

— נאך יענטעלים חתונה? זאגט זי און גלעט זיך ביים גוידער, האבען מיר אזוי גרוים ווי ניינצעהן יאהר.

— וואס רעדסט דו, זאגט ער, ניינצעהן יאהר? וויפיעל זשע האבען מיר שוין נאך אסתר׳לם חתונה?

— נאך אסתר׳לם חתונה? זאגט זי און גלעט זיך ביים גוידער, האבען מיר אזוי גרוים ווי צוואנציג יאהר.

— וואס רעדסט דו, זאגט ער, צוואנציג יאהר?...

איך זעה אז ס׳איז א מעשה אהן איין עק, פאל איך זיי אריין אין די רייד און רוף מיך אן צו זיי ביידען.

— אפשר האט איהר געהערט, זאג איך, פאראן אין טעטרעוויץ, א גביר א גרויסער, ער הייסט רב חיים פעמ...

— עך וויים, זאגט ער, אין טעטרעוויץ איז פאראן רב חיים חאלאדעץ, ער קעהר זיך אן א מחותן מיט מיינעם. א מחותן רב שמחה שטראדעל פון אסטרע, עך וועל אייך זאגען, ווי אזוי: אט דער רב חיים האלאדעץ האט א שדוך געטהון מיט איינעם רב מאטעלע שטערענשים פון באר און דער רב מאטעלע איז מחותנישאפט מיט רב זלמן ראדאמישלי׳ר פון ראדאמישל, דאס הייסט נישט מיט רב זלמנ׳ן אליין, נאר מיט רב זלמנ׳ס א מחותן פון קארשישעוו...

— איך וויים, זאג איך, און שריי אוים אויף א קול, ס׳איז אבער ניט דער רב חיים; דער חיים הייסט גאר רב חיים פעמפיק!

— חיים פעמפיק? מאכט ער, ניין, דאס איז ניט פאר מיר קיין מחותן, ניין, ניין.

— סטייטש, זאג איך, וואס רעדט איהר, איהר ווייסט ווער רב חיים פעמפיק איז? ער איז ראשית א גרויסער גביר.

— איין אדיר! העלפט מיר אונטער מיין שותף פישעל פעטאך.

— והשנית, זאג איך, איז ער איין פיינער מענש...

— דער פיינסטער פון אלע פיינסטע! העלפט מיר אונטער מיין שותף.

— איין שטיקיל חסרון, זאג איך, וואס ער איז אביסיל דאסיג... דאס הייסט הזריוואטע...

— א גרויסער חזיר! העלפט מיר אונטער מיין שותף און פערהאפט זיך באלד: מיין איך אביסיל א קמצן...

— ער קען געבען, זאג איך א סך געלד.

— אהן א שעור! העלפט מיר אונטער דער שותף מיינער, נאר איך טהו א וואונק אויף איהם ער זאל בעסער שווייגען...

מיר דיזעלבע שטימע אין די אמונה פראַגען און יעדער פון אונז טראָגט פאַר זיך די פעראַנטוואָרטליכקייט פאַר זיין בענעהמען זיך אין אמונה זאַכען. דאָס איז אין לעבען איבערהויפט, אויף די קאָנגרעסען אָבער קומען מיר אַלע ניט ווי פרומע אָדער פרייע, נאָר אויף די קאָנגרעסען קומען מיר אַלע גלייך מיט דעם פערלאַנג אויפצובויען ציון. מיט קיין אַנדערע ציעלען דאַרף קיינער ניט קומען, ניט די פרייע און ניט די רַבָּנִים.

י. ל.

די רעדע פון פראָפ. מאַנדעלשטאַם.

(ענדע)

ווען עס זאָל חָלִילָה נישט באַלד אַנדערש ווערען, האָב איך זעהר מורא פאַר דער צוקונפט, עס זאָל נישט אַמאָל קומען אַ צייט, ווען דער לעצטער שוטין געגען קראַנקהייט פון יודישען קערפער וועט ווערען צוריסען און דאָס יודענטהום פון גהעטאָ וועט אַליין גיכער און גיכער קערפערליך און מאָראַליש אין גאַנצען הרוב ווערען.

נאָך אַלעמען וואָס איך האָב דאָ געשילדערט קום איך צום תּוך פון מיינע רייד, צו דער פראַגע: אויף וועלכען אופן קען געשעהען די קערפערליכע הויבונג פון דעם גהעטאָ-יודען? דערויף איז דאָ נור איין ענטפער: די קערפערליכע הויבונג הייננט נור אָב פון דער פערענדערונג אין דער סאָציאַל-עקאָנאָמישער לאַגע פון די גהעטאָ-יודען; ווארום נור די שלעכטע לאַגע פון די יודען צוברעכט און צושטערט וואָס אַמאָל מעהר דעם יודישען פאָלקסקערפער. טאַקי אין גהעטאָ זעלבסט קענען מיר געפינען אַ בעוויז דערפון. די ערדאַרבייטער אין יעקאַטערינאָסלאַווער גובערניע, די שיפסאַרבייטער אין פינסק און די האַפענאַרבייטער אין אָדעס, וועלכע בעוועגען זיך אין דער פרייער לופט און קענען זייער מוסקעלקראַפט ענטוויקלען, זענען אַסך שטאַרקער און געזונדער. אין רוסלאַנד אַליין, וואו עס וואָהנען אַן ערך פון 5 מיליאָנען יודען וואָלט איין איינציג שטאַרקעס וואָרט, דאָס אויסשטרייכען פון איין איינציגען זאַטץ: „מיט אויסנאַהם די יודען" געקאָנט ברענגען דאָס וואונדער, גלייכע רעכטע, דאָס פרייע וואָהנען, דאָס איינרייסען פון די גהעטאָ-מויערן, די ערלויבניש אַז יודען זאָלען מעגען קומען וואוהין זיי ווילען אין דעם גרויסען רוסישען רייך — וואו אַ יעדער קען געפינען צו עסען און צו טרונקען וויפיעל ער בעדאַרף — דאָס אַליין וואָלט אין אַ מֶשֶךְ פון 2 ביז 3 דורות געקאָנט די יודען פיזיש אַזוי שטאַרק הויבען ווי אין מערב-אייראָפּאַ. אין דעם פאַל רעד איך אַלס דאָקטאָר און נישט אַלס ציוניסט. אין גאַליציען און רומעניען, וואו דער עקאָנאָמישער מצב פון די דאָרטיגע איינוואָהנער איז שטאַרק געזונקען און די מאָראַלישע צושטענדע פון די שלאַכטשיצען אין באָיאַרען זענען אַזוי נידריג, וואָלט, אַנשטאַט דער חֲנוּפָה פון דער רעגירונג מיט דער אַנטיסעמיטישער באַנדע, די שטרענגע אַנווענדונג פון די געזעצען אַסך געקאָנט העלפען.

ווייל מיר קענען אָבער נישט האָפען אַז דער צושטאַנד זאָל אין גיכען אַנדערש ווערען, נאָר פערקעהרט, מיר זעהען נאָך אַלע סִימָנִים, אַז די יודען זאָלען אינ'ם קומענדיגען יאָהרהונדערט אַזוי גוט ווי אין דעם פערגאַנגענעם ווערען דער קאַרפּען-טייך פאַר די גרויסע אַרישע העכט; ווייל מיר זעהען איבערהויפט, אַז האָטש די קולטור און ציוויליזאַציאָן זענען אַזוי שטאַרק, ווערט פונדעסטוועגען די קריסטליכע תּוֹרַת הַמּוּסָר אין די לעצטע צעהנדלינג יאָהרען איבערגעדרעהט מיט'ן קאָפּ אַראָב, דערפאַר קענען מיר נישט ערוואַרטען אַז אונזער פראַגע זאָל אין גהעטאָ אין גאַנצען ענטשיידען ווערען; עס קען נור גערעדט ווערען וועגען קליינע שוואַכע מיטלען, וואָס וואָלטען נור דעם פיזישען חורבן פון די גהעטאָ-יודען געקענט אַביסיל אָבהאַלטען, פון דער אַנדער זייט וואָלטען די צדקה און די זעלבסטהילף פון די גהעטאָ-יודען בעדאַרפט אַנשטרענגען אַלע כּחות, כדי נור אַ קליינעם טהייל דערפון דורכצופיהרען.

צו דיזע מיטלען לפי-שעה געהערט פאַר אַלעמען די אויסבעסערונג פון די חדרים, תלמוד-תורה-הייזער און ישיבות. נאָך דעם וואָס מיר האָבען אויבען געזאָגט, ווערען די דאָזיגע שולען אַ נעסט פון קראַנקהייטען ביי די יונגע קינדער. ווען די רייכערע יודען אין גהעטאָ וואָלטען זיך איבערהויפט אינטערעסירט מיט זייערע אָרימערע ברידער, וואָלטען זיי געזאָרגט אַז די ערטער, פון וועלכע עס שטאַמען אַלערליי קראַנקהייטען, זאָלען פערביטען ווערען אויף שולען מיט ליכטיגע, לופטיגע צימער, איינ-

---

— עך פאַרקויף מעך נישט פאַר קיין געלד, זאָגט רב איציקיל, איהר צעפרעגט זיך פריהער אויף מיר און אויף מיין משפחה און אויף מיינע מחותנים, עך האָב מחותנים אַזעלכע, וואָס...

— איך וויים, זאָג איך, איך וויים אַלע אייערע מחותנים; די מעשה דערפון איז אָבער אַזוי. למאי זאָלען מיר זיך נאַרען, רב איציקיל, איהר וועט דאָך אַזוי פיעל געלד נישט געבען, וויפיעל ער קען געבען, און ער קען געבען גאָר אַ סך. (מיין שותף וויל עפּיס אַנהויבען רעדען, לאָז איך איהם נישט).

— עך פרעג מעך קיין מאָל נישט נאָך אויף קיין געלד, מאַכט רב איציקיל, געלד איז ביי מיר דאָס אינטערשטע פונ'ם בענשען, ווארום וואָס איז געלד? געלד איז בלאָטע. מיר האָבען שוין געזעהען אי מיט אַ סך געלד אי מיט אַביסיל געלד, אי גאָר אָהן געלד. דער עיקר אַבי דער מענש איז אַ מענש... וויפיעל גיט ער נדן אַייער טעטרעוויצער ווי אַזוי הייסט ער?

— רב חיים פעמפּיק, זאָג איך, גיט אַזוי גרוים ווי צעהנטויזענד קאַרבען מעות מזומנים!

איך האָב געמיינט, אַז מיין ר' איציקיל וועט דאָ נתפעל ווערען; צום סוף האָט ער זיך גאָר צעלאַכט פון מיר:

— צעהן טויזענד רובעל'ס? דאָס איז גאָר? אַ טהייערע מציאה! עך זאָל וועלען אַ שדוך טהון מיט מיין קינד, גיט מען מיר היינטיגען טאָג פינפצעהן טויזענד קאַרבען און פון אַ שען אָרט, גאָר אַ שען אָרט, פון באַרדיטשעוו, טאַקי מיינס אַ שטיקיל מחותנישאַפט, עך קען אייך וויזען די בריעף, אויב איהר ווילט?

— למאי זאָלט איהר זיך, זאָג איך, מטריח זיין? די מעשה דערפון איז אַזוי, ס'איז דאָך ממה נפשך, אַז יענער גיט צעהן, קען ער געבען פינפצעהן אויך, ווארום ער זאָל ניט קענען וואָלט ער דאָך קיין צעהן אויך ניט געגעבען, ובפרט אַז רב חיים פעמפּיק איז אַ גביר עצום און אַ גרויסער מוצלח: דער גוטער יאָהר וועט איהם ניט נעמען, אַז ער וועט זיך אָנטהון אַ כח אויף נאָך פינף טויזענד קערבליך. דערויף זענען מיר שדכנים אויף דער וועלט; איך האָב דאָרטען איינעם רב אָשר הייסט ער, איז דאָס אַ פויגעל וואָס מע קען זיך אויף איהם פערלאָזען. הכלל, וואָס זאָגט איהר, רב איציקיל? זאָל איך שרייבען אַז נישט ווינציגער פון פינפצעהן?

— עך זאָג דאָך אייך, מאַכט ער, אַז דאָס איז ביי מיר דאָס לעצטע פונ'ם לעצטען. וואָס שפּיעלט אַ ראָל געלד — שמעלט? ס'איז עפּיס אַיין אָכס וואָס מע באַדאַרף זיך דינגען? סע שטעהט מיר גאָר ניט אָן צו רעדען דערפון. עך האַלט גאָר נישט ביי אַ שדוך טהון. נאָר גאָר נישט, מע דולט מיר אַ קאָפּ, שדכנים שרייבען, פינפצעהן טויזענד, לאָז זיין פינפצעהן טויזענד. איהר וועט דאָ נאָך פערברייינגען אַביסיל? איהר ווילט דאָך מסתמא אָנקוקען די כלה אויך? עך האָב קיין צייט ניט, עך באַדאַרף געהן. אַ גוטען טאָג!

און רב איציקיל פימסענהאָלץ דרעהט זיך אויס און ווערד פערשווינדען.

— וואָס וועט זיין? זאָג איך צו מיין שותף שטילערהייד; מע בעדאַרף דאָך אָנקוקען אייער סחורה; וואו איז זי ערגיץ? עפּיס באַהאַלט זי זיך!

— זי טהוט זיך מסתמא אָן, מאַכט ער. אָן געהט זי.

עס עפענט זיך די טיר און עס קומט אַרוים אַ מיידיל, אַ שוואַרצ-חנ'ודיגס, אַ קליינטשיקס, אַ לעבעדיגס, מיט שוואַרצע אייגעליך. נישקשה, טראַכט איך מיר, פון אַ שטיקיל סחורה; אַזאַ בתולה'כין קען געפעלען...

— סאָניטשקע, מאַכט צו איהר די מאַמע, געה, טאָכטער, צום פערדעפיאַן שפּיעל זיי עפּיס אַ שטיקיל.

סאָניטשקע דרעהט זיך אַביסיל אויפ'ן קאָרעק, מאַכט זיך כלומרשט ווי זי וויל ניט, געהט צו צום פערדעפיאַן און הויבט אָן מאַכען מיט די הענט, און די פינגער ביי איהר לויפען הין און צוריק, אַרויף און אַראָב, מיט סכנות נפשות.

— סאָניטשקע! — מאַכט צו איהר די מאַמע — וואָס טו'ג דיר „טיודען"? שפיל זיי בעסער „יעכאַל קאָזאַק זאַ דונאַיעם", אָדער גאָר אַ שטיקיל פון „גאַלדוני".

— פּאַזשאַלעסטע מעשאַיע ניט! — ענטפערט איהר סאָניטשקע און אַרבייט אויף אַלע כלים, מאַכט מיט די הענט און מיט די פים, און די מחותנתטע לאָזט נישט אַראָב פון מיר קיין אויג, ווי איינער רעדט: איהר זעהט פינגער?"... און אויך דער שותף מיינער פישעל פעטאָך ווינקט אויף מיר, דער טפּוש, איך זאָל קוקען ווי זי שפּיעלט. נאָר מיין קאָפּ איז מיר נישט ביי דעם שפּיעל; מיר ליגט עפּיס אַנדערש אין זינען; מיר באַמבעלט אין

געריכטעט נאָך אַלע היגיענישע געזעטצען; דאָס לערנען וואָלט בעדאַרפט איבערגעגעבען ווערען אין בעסערע הענד; דערצו וואָלט מען געמוזט גרינדען לעהרער־סעמינארען, אין וועלכע עס זאָלען זיך אויסבילדען די בעסטע קרעפטען פון דעם מאַטעריאַל וואָס איז איצט פאַראַן. אין די שולען וואָלט מען בעדאַרפט איינפיהרען גימנאַסטיק, און דערביי וואָלטען מיר געהאַט געגנער נור ביי אונזערע פאַנאַטישע ברידער אַליין, וועלכע "לעבען עַל־פִּי זהַר" און בעהויפּטען דאָס געגענטהייל פון דעם תּלמוד, אַז "וואָס שוואַכער עס איז דער גוף, איז אַלץ שטאַרקער די נְשָׁמָה."—

עס וואָלטען בעדאַרפט אין אַלע גרעסערע יודישע שטעדט געגרינדעט ווערען האַנדוועיקער־שולען, ווי, למשל, דער בעוואוסטער "טרוד" אין אָדעסאַ. מיר וואָלטען דאַן געהאַט גוטע בעלי־מלאכות אַנשטאַט פּ י ע ל ע, און טיכטיג אויסגעלערענטע האַנדווערקער וואָלטען אומעטום געפינען אַרבייט.

מען מוז מאַכען חברות פאַר גימנאַסטיקע, וועלכע די רעגירונג וואָלט געוויס ערלויבט, ווייל די יונגע לייט וואָלטען געקענט ערציגען ווערען צו טיכטיגע סאָלדאַטען און ס'וואָלט אַסך וועניגער געוואָרען די צאָהל פון די וואָס זענען ביים פּריזיוו אונטויגליך. מען וואָלט דאַן די יונגע רעקרוטען נעמוזט געבען צו פערשטעהן, אַז זיי מוזען זיך דעם מיליטערישען דינסט איבערגעבען מיט לייב און זעלע און מוזען ערפילען מיט דער גרעסטער פּינקטליכקייט אַלע זייערע פליכטען. זיי וואָלטען דערמיט נישט נור געטהון זייער חוב אַלס בירגער, נאָר זיי וואָלטען דערפון אויך געהאַט דעם גרעסטען נוטצען פאַר זיך אַליין, שטאַרקענדיג זייער שוואַכען גוף.

אין די קלענערע שטעדטליך, וועלכע ליידען יעדעס יאָהר באַלד דאָ, באַלד דאָרט, פון שרפות און הונדערטער פאַמיליעס ווערען דעראיבער בעטלער, וואָלטען בעדאַרפט געגרינדעט ווערען רעטונג־געזעלשאַפטען פון פייער, אין וועלכע ס'זאָלען זיך בעטהייליגען מעהר אָדער וועניגער אַלע איינוואָהנער פון שטעדטיל.

פאַר די פאַבריקאַרבייטער און די אַרבייטער אין גרעסערע וואַרשטאַטען, לאָזט זיך, אַזוי ווי איבערהויפּט געגען אַלע שלעכטע איינריכטונגען וואָס הערשען דאָרט, נישט דענקען אָן אַ זעלבסטהילף, ווייל דאָס זענען ניט קיין יודישע פראַגען נאָר גאַנץ אַלגעמיינע, וואָס בעטרעפען דעם כלל אַרבייטער און דאָס איז נישט ביי אונז אַליין אין דער האַנד.

דאַנען וואָלט מען אָבער געמוזט זאָרגען, אַז די אַרבייטער וואָס בלאָנקען אַרום דעם גאַנצען זומער אין די שטעדט אָהן אַרבייט, זאָלען זיך אָרגאַניזירען און דורך זייערע פאָרשטעהער אויפזוכען אַרבייט איבער דער צייט פון דער פעלדאַרבייט ביי יודישע גוטסבעזיטצער, וויפיעל עס איז נור דאָ, און אפילו אויך ביי ניט־יודישע. עס וואָלט דערמיט דערגרייכט געוואָרען אַ דאָפּעלטער צוועק: אויף ווינטער פערזאָרגט מיט די נייטהיגסטע לעבענסמיטלען און לעננער זיך אויפגעהאַלטען אין פרישער דאָרפסלופט.

עס וואָלטען בעדאַרפט געגרינדעט ווערען אַ גרעסערע צאהל פון מוסטער־פערמעס און גערטנער־שולען פאַר יודישע יונגליך אַזעלכע, ווי ס'איז שוין ביז איצט פאַראַן אין פערשידענע ערטער. מיט גאַנץ קליינע מיטלען וואָלט מען דאָס געקענט דורכפיהרען.

און אַזוי גוט ווי פאַר יונגליך וואָלט מען געמוזט מאַכען אנפענגער־און פאַך־שולען פאַר מיידליך, כדי זיי זאָלען עפּיס לערנען און פערשטעהען צו לעבען, אַנשטאַט זיי התונה צו מאַכען אין די קינדער יאָהרען און פאַר גאָר נישט מעהר זאָרגען ווי נור זיי התונה צו מאַכען. עס וואָלטען די דאָקטוירים בעדאַרפט אָהן אויפהער וואָרענען געגען דעם שעדליכען מִנְהָג; אויך וואָלט גלייך געווען פערשטעהן צו געבען די פרויען, אַז די יודישע ריינליכקייטס געזעטצען זענען נאָך ביז היינטיגען טאָג אויסגעצייכענטע היגיענישע פאָרשריפטען, ווען מען טרעט זיי נישט איבער, אָדער ווען מען מאַכט פון זיי נישט קיין פאַלשען געברויך ווי למשל פון דער מקוה. דאַן וואָלט מען בעדאַרפט איינריכטען הייזער פאַר אָרימע קינדער, וואו זיי זאָלען זיך אויפהאַלטען ביי טאָג, ווען זייערע עלטערן זענען נישט אין דער היים און געהען אַוועק צו דער אַרבייט. דאָס וואָלט די קינדער גענוצט צום געזונד און צו דער ריינליכקייט פון זייערע פערנאַכלעסיגטע קערפּער; אויך וואָלט נייטהיג געווען צו גרינדען זומערוואָהנונגען פאַר שוואַכע קינדער.

מח אַזאַ מין מחשבה: "די סחורה איז דווקא נישקשה פון אַ סחורה; ס'איז מיר געפעלען פון אַלע זייטען; נאָר קיין געלד ווייזט אויס איז דאָ נישטאָ; איך האָב מורא אַז רב אָשר איז גערעכט, ס'איז אַ זווג מן השמים; מע וועט נעמען צעהענטוויזענד בשתי ידים; אַי רב איציקיל בלאָזט פון זיך? — בלאָטע, מע וועט איהם איינבעטען! נאָר וואָס דען? ווי אַזוי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער? זאָל איך פאַהרען פון דאַנען קיין טעטרעוויץ — קען איך מיך אויף מיין שותף דעם פעטאַך ניט פערלאָזען, ער איז אַ גרויסע בהמה. זאָל איך שרייבען אַהינצו צו רב אָשר'ן אַ בריעף — איין עבירה די צייט; אַ קשיה אויף אַ מעשה, טאָמער טראָגט אָן דער רוח עפּיס אַ שוואַרץ יאָהר. וואָס זשע טהוט מען? בעדאַרף מען ניט זשאַלעווען און קלאַפּען אַ טעלעגראַם, אַ טעלעגראַם איז ניט קיין בריעף, אַ טעלעגראַם נעמט גאָר אַנדערש. נאָר וואָס דען, מע בעדאַרף זיך פּרובען רעדען אַפּאָר ווערטער מיט דער כלה אַליין, איך האָב נאָך כמעט ניט געהערט איהר קול. נאָר פון וואָס הויבט מען אָן? לאָם איך אַזוי וויסען בייז!

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך צו דער כלה, וואָס איך שלאָג אייך איבער אין מיטען דער שפּיעל, איך וויל אייך עפּיס פרעגען.

— נאַפּרימער? — מאַכט זי צו מיר, וואַרפט אַוועק די שפּיעל און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין.

— איך האָב אייך געוואָלט פרעגען, זאָג איך, וואָס איז למשל אַייער באַגעהר? דאָס הייסט איהר פאַרשטעהט וואָס פאַר אַ מין חתן וואָלט איהר געוואָלט איך זאָל אַייך אַ שטייגער געבען? אַ געשטודירטען, צי גלאָט אַזוי הייסט דאָס אַ קענער פון היינטיגער וועלט?

— ווידיסע, — מאַכט זי צו מיר העכער האַלב אויף רוסיש, און שפּיעלט זיך בשעת מעשה מיט'ן פאַרטוך — וואָאָבטשע זענען היינטיגע חתנים אַלע אָבראַזאָוועטע, טיעם באָלי מאָלאָדיאָזש, חאָטיאַ ניט אַלע פּאָסיעסטשאַיען אוטשעבנע זאַוועדיעניעס, נאָר פאַראַן אַזעלכע וואָס דאָמאַשנים אָבראַזאָם זענען זיי קודאַ מעהר ראַזוויטע פון די אָקאָנטשיוושע, און נעסמאָטריאַ וואָס ביי אונז שטשיטאַיעט זיך אַ פאַנאַטישעסקי הויז, אָדנאַקאָ האָבען מיר אַלע פּאָלוטשעט אַ רוסישע וואָספּיטאַניע; ביי אונז אין יאַמפּעלע וועט איהר נישט געפינען איין באַרישני וואָס זאָל ניט זיין נאַקאָמע מיט גאָגאָלין, מיט טורגעניאָוועז און מיט באַלזאַמען...

— ווער זענען זיי, זאָג איך, די דאָזיגע?...

— האַ־חאַ־חאַ, האָט זיך מיין יפיפיה צעלאַכט — אַי זענט איהר איזווינטיע אַ פּראָווינציאַל! דאָס זענען דאָך סאָטשיניטילים פון ראָמאַנען: "מיאָרטוואַיאַ דושאַ", "אָטיעץ אים דיטיאָס", "אים בראַטשנע קראָוואַט נאַ עשאַפאָט"...

"אַ הויבשע נקבה! טראַכט איך מיר, בעשטעהט קעגען דריי מאַנסבלען; ניין איהר בעדאַרף מען שוין די צינג נישט פּיקען!"

— האָט איהר דאָס אַלסדינג, זאָג איך, קיין עין הרע איבערגעלייענט?

— ניע טאָליקאָ, זאָגט זי, איבערגעלייענט, נאָר דאָזשע נאַאיזוסט... ווי אַזוי איז ער נאַ וויד אָט דער וואָס איהר פרעדלאַגאַיעט מיר, אַ בלאָנדין צי אַ ברונעט?

"סע זאָל מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערי! טראַכט איך מיר. וואָס זאָל איך איהר זאָגען, אַז סך הכל הויב איך איהם ניט אָן צו קענען?"...

— ער איז, זאָג איך, אַביסיל אַזוי און אַביסיל אַזוי, אַ מיטעלמעסיגער...

— גלאַוונאָיע, זאָגט זי, צי איז ער ווּפּאָלניע אַ אינטעליגענטנער און ווי אַזוי ווייזט ער אויס פּאָ כאַראַקטערו?

"שלעכט! טראַכט איך מיר. מע באַדאַרף אָנהויבען מאַכען פּיס מי יודע וואָס איהר קען נאָך אויסקומען צו פרעגען! וואָס וועל איך איהר אָגען?

— איך זאָג דאָך אייך, מאַך איהר צו איהר, אַז ס'איז אַ צאַצקע, איין אַנטיק און געַנוג!

— אַנטיק שבאַנטיקען! העלפט מיר אונטער דער שותף מיינער או איך וואונק אויף איהם ער זאָל האַלטען צונג.

— ס'איז, זאָג איך, גאָלע גוט אַרום און אַרום! ס'איז זאָג איך אייך אַ חתן פון חתן—לאַנד! — — — אָט וועט איהר אם ירצה השם זעהען, מיר וועלען איהם מסתמא אין גיכען אַראָבברייגגען. קומט רב פישעל! אַ גוטען טאָג אייך!

און מיר לאָזען זיך אַוועק ביידע גלייך אויפ'ן טעלעגראַף און מיר קלאַפּען אַוועק קיין טעטרעוויץ אַזאַ מין טעלעגראַם:

"טאָוואַר אָטליטשנע קראַיגאָם. פּעַרוויסאָרט. פּיאַטנאַדצאַט טיסיאַטשי

ווי געזאָגט וואָלטען די אַלע מיטלען לְפִי־שָׁעָה נישט נור געשטאַרקט די ענערגיע און די זעלבסטהילף פֿון די גהעטאָ־יודען, נאָר זיי וואָלטען פֿערלאַנגט אַ ענערגישע אַרבייט און הילף פֿון די רייכע. די צְדָקוֹת אויף דעם קענען אָבער ניט גרויס זיין, ווייל די רייכע האָבען איצט אויך גענוג צו טהון ביי שְׂרֵפוֹת, הונגערס־נויטה, פּאָגראָמען, מיט וועלכע מען מוז זיך איצט גאַנץ נאַטירליך בעשעפֿטיגען. אחוץ דעם מוז נאָך דער פֿאַקט דערמאָנט ווערען, דאָס די אַלגעמיינע יודען־נויטה וועלכע האָט איהר פְּעוּלָה אויף אַלע קלאַסען, מאַכט יעדעס יאָהר טויזענדער בַּעַל־בַּתִּישע יודען פֿאַר בעטלער.

די שוויריגקייטען, וועלכע שטעלען זיך אַקעגען דער קערפּערליכער הויבונג אָט דאָ אין גהעטאָ, זענען נישט קיין סך גרינגער ווי די, פֿון וועלכע הער בעוואוסטער מְגַזֵם מינכהויזען דערצעהלט: ער איז אַריין אין אַ זומפּ אין וועלכען ער האָט אָנגעהויבען טרינקען, נאָר ער האָט זיך געראַטעוועט דורך דעם וואָס ער האָט זיך אַליין אָנגענומען ביי דער צופּרינע פֿון זיין קאָפּ און זיך אַליין אַרויסגעצויגען פֿון זומפּ.

איך קום אַלזאָ צום שלום, צו דער אייגענטליכער כּוונה פֿון מיין רעדע, אין וועלכער איך פֿעראייניג מיך מיט אַלע מיינע גלייכדענקענדע, מיט די ציוניסטען; דאָס גהעטאָ־יודענטהום קען, אַזוי לאַנג עס איז אין גהעטאָ, סיי פֿיזיש סיי מאָראַליש ניט געהויבען ווערען. דאָס קען נור געשעהען אויסער דעם גהעטאָ, אויף אייגענער ערד, אין אַ אייגען היים, נור אין דעם איינציגען לאַנד, וואו עס וועט קענען רוהיגער לעבען ווי אין דער גאַנצער וועלט; אין אַ לאַנד אין וועלכען עס וועט שעפּען נייע זאַפּט און קראַפֿט צו דער הויבונג פֿון דעם גוף און פֿון דער נשמה. נור אַ גרויסע מיט אַ פּלאַן און פֿאָרזיכטיג געלייטערע מאַסען־עמיגראַציאָן נאָך ארץ־ישראל, וואָס ציהט צו זיך דאָס האַרץ פֿון יעדען גהעטאָ־יודען, וואָלט געקאָנט מיט דער צייט זעהען פֿאַר זיך אויסוואַקסען אַ נייעם פֿרישען דור פֿון יודען — דער איצטיגער איז אַלס פֿיזיש האַלב אַראָב געקומען כמעט גאָר נישט ווערט — אַ נייעם דור, וועלכער וואָלט, געלײטערט דורך די אונגעהויערע צרות און רְדִיפוֹת פֿון זיינע אבות, געקאָנט ברייגנען דער וועלט ווידער אַמאָל אַ נייע תורה פֿון ס אָ צ י אַ ל ע ר ג ע ר ע כ ט י ג ק י י ט, וועלכע ווערט איצט אומעטום געטרעטען מיט די פֿיס און דאַדורך זינקען די מדות און דער מוסר פֿון דער מענשהייט אַלע מאָל טיעפֿער און טיעפֿער.

די גרויסע אויפֿגאַבע, אפשר איינע פֿון די גרעסטע אין דעם נייעם יאָהרהונדערט, וואָלט געקאָנט דורכגעפֿיהרט ווערען, ווען דאָס גאַנצע יודישע פֿאָלק זאָל נור וועלען; ווען די יודען זאָלען וועלען אָבלעגען זייער מאַראַנענטהום (דער צושטאַנד פֿון די אֲנוּסִים אין שפּאַניען), וואָס מאַכט זיי צו שאַנד און שפּאָט ביי די קריסטליכע פֿעלקער; ווען זיי זאָלען אָפֿען אַרויס מיט דער פֿאַרב און זיך געבען צו דערקענען אַלס נ אַ צ י אָ ן; ווען די יודען זאָלען די אַלע מיליאָנען, וואָס ווערען יעהרליך אויסגעגעבען אויף פֿערשיעדענע צוועקען, וועלכע ניטצען אָם אַלערווענינגסטען די יודען אַליין, אויסגעבען אויף קאָלאָניזאַציאָן פֿון ארץ־ישראל; ווען די יודען זאָלען שוין סוֹף־כָּל־סוֹף זיך אָבזאָגען פֿון דעם געדאַנק, אַז זיי וועלען, סיי דורך גראָסמוטה סיי דורך שקלאַווישע ערנידרינונג, אַמאָל קענען איבעראַנדערשען די הערצער פֿון זייערע אַרישע שְׁכֵנִים, זיי זאָלען ווערען ווייכער און טאָלעראַנטער. אַז פֿון אַלע מענשען זאָלען ווערען ברידער, קענען מיר אויף אַזוי גיך נישט האָפֿען — דאָס קען גאָר נישט זיין! דערווייל זאָל יעדער זעהן וואָס ער טהוט, זאָל יעדער זעהן וואו ער בלייבט, און ווער עס שטעהט זאָל זעהן נישט פֿאַלען". — אין דעם טאָג אין וועלכען איך וועל זעהן אויפֿגעהן די מאָרגענזון פֿון דער קערפּערליכער און גייסטיגער הויבונג פֿון מיין פֿאָלק, וואָלט איך מיט שִׂמְחָה אויסגערופֿען:

„איך האָב גענוג געלעבט!"

פאליטישע איבערזיכט.

נאָכדעם ווי דער פֿעראייניגטער היל האָט איינגענומען פּעקין און בעפֿרייט די אויסלענדער, האָט זיך יעדער געשטעלט די פֿראַגע: וואָס זשע וועט ווייטער זיין? עס איז ניטאָ מעהר מיט וועמען מלחמה צוהאַלטען, ווייל דער הינעזישער היל איז צולאָפֿען און 60 מייל אַרום פּעקין זעהט מען ניט קיין הינעזישע סאָלדאַטען; עס איז אויך ניטאָ מיט וועמען צו רעדען וועגען שלום, ווייל דער קייזער, די קייזערינע און דער סענאַט זענען אַוועק פֿון פּעקין און מען ווייס

נעמעניע. ראַבאָטאַיטי קרעפּקאָ. יעסלי נע זאַחוואַטאַיטיע אָפּאָזדניוואַיטיע. סאָגלאַסני טעלעגראַמיראָיטי."

בעקום איך ניט מיינט איהר פֿון מיין פֿויגעל אויף מאָרגען קיין טעלעגראַם?

„וואָסים נאַיוערנע. נאַדעיום דעוויאַט. סיעכאַימסאַ טאָוואַראָם בודעט סדיעלאַנאָ. טעלעגראַמיראָיטיע סקאָלקאָ קלאַדיאָט פּימסענהאָלק נאַפּראָטיוו?"

בעקומען אַזאַ גוטע תשובה לויף איך אַוועק מיט מיין שותף צו רב איציקיל פּימסענהאָלק און מיר בעווייזען איהם דעם טעלעגראַם, שמיצט ער זיך און וואַרפֿט זיך.

— געהערט, מאַכט ער, אַביסיל איין עזות פֿון שדכנים? מע פֿרעגט מעך וויפֿיעל עך געב! עך געב גאָר ניט! נאָר אַז יענער וועט געבען פֿינפֿצעהן טויזענד, געב עך אַ קעגען צוויי; און אויב צוועלף געב עך אַ קעגען נור טויזענד. וויינציגער ווי צוועלף וויל עך גאָר ניט הערען. טשעפּעט זיך אָב פֿון מיר. געהט אייך געזונדערהייד!

— ס'איז שלעכט, זאָג איך צו מיין שותף.

— נישט גוט, זאָגט מיין שותף.

— איך מיין זאָג איך, מע בעדאַרף קלאָפּען ווידער אַ טעלעגראַם?

— איך מיין זאָגט ער אויך אַזוי.

און מיר האָבען אַוועק געקלאָפּט איבער אַ נייעם אַזאַ מין טעלעגראַם:

„זשאַלאַיעט נע מעניע דוואַנאַדצאַט טיסיאַטש. קלאַדיאָט נאַפּראָטיוו דוואַ, גדיע סיעכאַימסטאַ טאָוואַראָם? סטראַטשיטיע."

בעקום איך דערויף אַ קלאָהרע תשובה:

„טראָודאָם וויטאָרגאָוואַל דעסיאַט טיסיאַטשי. נאַפּראָטיוו טשיטערע. סאָגלאַסני סיעכאַימסיאַ טאָוואַראָם סטרישטש. סטראַטשיטיע."

מיר קומען ווידער אַמאָל צו רב איציקיל פּימסענהאָלק, ווערד ער מלא כעס וחמה, למאי מע דולט איהם אַ ספּאָדיק, אַז סך הכל האַלט ער גאָר נאָך ביי קיין שדוך ניט, והשנית וויל ער ניט מיט חיים פּעמפּיק בשום אופֿן, און ועל כולם איז ער ברוגז, וואָס מע דינגט זיך מיט איהם איבער נדן. גיט מען צעהן טויזענד גיט ער אַקעגען דריטהאַלבען נישט מעהר אַ פּרוטה, אלא ניט פֿאָהרט ער אַוועק אם ירצה השם מאָרגען און איין עק, אויס שדוך!

— אַ שענע מעשה, זאָג איך צו מיין שותף, געאַרבייט געאַרבייט און געבליבען היינגען אינמיטען! איך מיין, אַז מע מוז געבען נאָך אַ טעלעגראַם.

— איך מיין, זאָגט ער, אויך אַזוי.

און מיר קלאָפּען אַוועק דאָס לעצטע מאָל אַזאַ טעלעגראַם:

„פּאָסליעדנאַ סלאָוואָ דעסיאַט טיסיאַטשי. נאַפּראָטיוו דוואָ ספּאָלאָווינע. סאָוועטויעם נעוויפּאוסקאַיטיע, קלאָפּאָטאַיטיע. וועיעכאַיטיע טאָוואַראָם נעמעדלענאָ סטרישטש. סטראָטשיטיע. וועיעכאַיעם טאָזשע."

אַוועק געקלאָפּט דעם טעלעגראַם זיצען מיר ביידע שוין שפּעט אויף דער נאַכט, איך מיט מיין שותף, און וואַרטען אויף ענטפֿער, ניטאָ קיין ענטפֿער!

— ווי מיינט איהר, רב פֿישעל, רוף איך מיך אָן צו מיין שותף, מיר וועלען האָבען תשובה אויף אונזער טעלעגראַם צי ניין?

— איך ווייס ניט, מאַכט ער, עס קען זיין אַז מיר זאָלען האָבען תשובה און עס קען זיין אַז ניין.

— אַזאַ נביא, זאָג איך, ווי איהר קען איך אויך זיין... נאָר איך זאָג אייך פּאָזיטיוו, אַז מיר וועלען אם ירצה השם האָבען אַ תשובה, איהר קענט גישט רב אָשר דעם שדכן, דאָס איז אַזאַ מין פֿויגעל, וואָס וועט ניט דערלאָזען עס זאָל זיך אַזוי צעגעהן מיט גאָר נישט...

דער ווייל אַזוי ווי מיר רעדען קלאָפּט מען אין דער טיר און מע טראָגט מיר אַריין אַ טעלעגראַם. איך עפֿען אויף דעם טעלעגראַם און לייען איבער נור צוויי ווערטער:

וועיעכאַיעם. וועיעכאַיטיע.

— נו, זאָג איך צו מיין שותף, וואָס האָב איך אייך געזאָגט? איאָ ס'איז אַ פֿויגעל? קומט לאָמיר געהן, מיר האָבען שוין מיט גאָטס הילף דורכגעשלאָגען אַ שדוך, דאָס געשעפֿט איז געמאַכט!

מיין שותף נעבאך פֿאַר שמחה האָט גאָר נישט געפֿיהלט די ערד אונטער זיך; איך האָב געזעהען אָן איהם, אַז ער זאָל זיך ניט שעמען וואָלט ער געגאַנגען טאַנצען, יענע נאַכט זענען מיר ביידע ניט געשלאָפֿען, געזעסען, געשמועסט, געפּלוידערט ביז'ן ווייסען טאָג אַריין...

(פֿאָרטזעצונג קומט).

שלום־עליכם.

אפילו ניט וואו זיי זענען. אויך רוסלאַנד האָט איהר הויפּטאַרבייט אין מאנדזשוריען אויסגעפֿיהרט: דאָס גאַנצע לאַנד, וואו עס ציהען זיך די רוסישע אייזענבאַהנען, איז שוין בעזעצט פֿון רוסישען היל.

ביי אַזאַ אונגעוויסער לאַגע איבער דעם ווייטערדיגען גאַנג פֿון דער פּאָליטיק איז די רוסישע רעגירונג אַרויסגעטרעטען מיט אַ צירקולאַר צו אַלע פֿעראייניגטע מלוכות, אין וועלכעם זי שרייבט: דער הויפּטציעל—די בעפֿרייאונג פֿון די געזאַנדטען און די פֿרעמדע—איז שוין ערררייכט, דערום ענטשטעהט איצט די צייט צו מאַכען שלום מיט הינאַ. דערצו אָבער איז נייטהיג צו געבען דער הינעזישער רעגירונג די מעגליכקייט זיך צוריקצוקעהרען קיין פעקין, זי זאָל צוריק קענען געווינען איהר אַכטונג און איהר בעדייטונג. די רוסישע רעגירונג לעגט דערום פאָר, אַז אַלע מלוכות זאָלען אָבציהען זייער היל פֿון פעקין צוריק קיין טיען־טזין, מיט דעם היל זאָלען אויך אָבפֿאָהרען פֿון פעקין די פֿערטרעטער פון די פֿרעמדע מלוכות כדי צו לאָזען דער הינעזישער רעגירונג ווידער צונעהמען פעקין און דאַן אַריין מיט איהר אין פֿערהאַנדלונגען וועגען שלום.

אויב די מלוכות האָבען אין זינען נור דעם איין און איינציגען צוועק צו זיכערן דאָס לעבען און פֿערמעגען פֿון זייערע אונטערטהאַנען אין הינאַ, איז דער פֿארשלאַג פֿון דער רוסישער רעגירונג געוויס דער בעסטער, וועלכער קען אם גיכסטען מאַכען אַ סוף פֿון דעם אומזיסטיגען בלוטפֿערגיסען; אָבער אין דער אמת'ען איז ביי איינינע מלוכות פֿאַראַן ניט קיין קליינער השק אויסצונוצען די געלעגענהייט און צונעהמען פֿון הינאַ לאַנד וויפֿיעל מען קען נור. דער רוסישער פּראָיעקט האָט דערום בעגעגענט זעהר אַ קאַלטע אויפֿנאַהמע אין די אַנדערע פֿעראייניגטע מלוכות, בעזאָנדערס אין דייטשלאַנד. עסטרייך און איטאַליען וועלען געהן צוזאַמען מיט דייטשלאַנד. די דייטשע רעגירונג לעגט אפילו פאָר, אַז ווען רוסלאַנד וועט אָבציהען איהר היל פֿון פעקין, זאָלען די איבריגע מלוכות דאָך בלייבען צוזאַמען און בריינגען די מלחמה צו אַ גליקליכען סוף. אין ענגלאַנד בעמיהט מען זיך צו צוברעכען דעם צוטרוי צו רוסלאַנד און מען שרייבט איהר צו אין דעם פֿערבאָרגענע ציעלען. דער וויכטיגסטער וויצע־קעניג לי־הונ־טשאנג, מיט וועלכעם רוסלאַנד שלאָגט פאָר אָנהויבען די פֿערהאַנדלונגען וועגען שלום, שרייבען די ענגלענדער, איז איין פֿאַלשער מענש. ער, זאָגען זיי ווייטער, האָט צוגעזאָגט אָבצוגעבען רוסלאַנד דאָס גאַנצע לאַנד מאַנדזשוריען. אויב אָבער רוסלאַנד קריגט ערד אין הינאַ, ווילען זיי דאָך אויך. דערוויל האָבען אָבער נאָך די רעגירונגען קיין קלאָרע תשובה אויף רוסלאַנדס פּראָיעקט ניט געגעבען, זיי האָבען בעשלאָסען פֿריהער אָנצופֿרעגען ביי זייערע געזאַנדטע און גענעראַלען אין פעקין.

צו גלייכער צייט פֿיהרען אויך איצט די פֿעראייניגטע מלוכות פֿערהאַנדלונגען וועגען דעם געלד, וועלכעס מען זאָל פֿערלאַנגען פֿון הינאַ פאַר דעם שאָדען, וואָס די פֿרעמדע האָבען געהאַט אין הינאַ און פֿאַר די הוצאות וואָס האָט אָבגעקאָסט יעדער מלוכה די מלחמה. יעדע פֿעראינטערעסירטע מלוכה וועט צושטעלען איהר אייגענעם חשבון. רוסלאַנד האָט איצט געשיקט איין קאָמיסיאָן קיין מאַנדזשוריען אָבצושאַצען דעם שאָדען, וואָס די הינעזער האָבען איהר אָנגעטהון ביי די אייזענבאַהנען. אַ חשבון וועט געוויס צוגעשטעלט ווערען ניט קיין קליינער, הינאַ וועט דאַרפֿען אויסצאָהלען מיליאַרדען. וואו וועט זי דאָס אָבער נעהמען? מען רעכענט, אַז די פֿעראייניגטע מלוכות זאָלען איינזעצען אַ קאָמיסיאָן, וועלכע זאָל אַכטונג געבען אויף די פֿינאַנסען פֿון הינאַ און אָבציהען יעדעס יאָהר אַ געוויסען טהייל פֿאַר די פֿעראייניגטע מלוכות.

ענגלאַנד איז זעהר אונצופֿרידען וואָס איהר קומט אויס צו שפּילען אין דער הינעזישער פֿראַגע אַ גאַנץ קליינע ראָליע און סטאַרעט זיך דערום וואָס גיכער צו ענדיגען די מלחמה אין טראַנסוואַל, כדי פֿריי צו מאַכען איהר היל. די דעפעשען פֿון טראַנסוואַל דערצעהלען איצט עפֿטער פֿון בלוטיגע בעגעגענישען, מיט יעדעם טאָג ווערען די אויסזיכטען פֿון די טראַנסוואַלער אַלץ פֿינסטערער.

שטיין וויל זיך אונטערגעבען, קראַנער האַלט ביים אַנטלויפֿען, נור דער גענעראַל דעוועט מיט זיין קליינעם היל' וויל שטאַרבען צוזאַמען מיט דער פרייהייט פֿון זיין לאַנד. די טעג פֿון טראַנסוואַל זענען שוין געצעהלט, ענגלאַנד וועט באַלד ווידער אָנהויבען אַרויסטרעטען מיט מעהר גדלות און זי וועט זיך בעמיהען צוריק צו געווינען דעם איינפֿלוס, וועלכען זי' האָט פֿערלאָרען און מיט וועלכען האָבען זיך אויסגענוצט רוסלאַנד און דייטשלאַנד. די ביידע לעצטע מלוכות, זיי פֿערנעהמען איצט דעם אויבענאַן אין אַלע פּאָליטישע פֿראַגען, רוסלאַנד אין הינאַ און פרס, דייטשלאַנד אין הינאַ און טערקיי.

ווי גרויס עס איז די ראָליע פֿון דייטשלאַנד אין טערקיי האָט מען איצט נאָך אַמאָל געקענט אַרויסזעהען, ביי די אויסצייכנונגען, וועלכע די דייטשען האָבען געהאַט מעהר פֿון אַלע אַנדערע אויסלענדער ביי דעם 25־יעהריגען יובילעאום פֿון דעם סולטאַן אבדול־האמיד.

25 יאָהר איז געוואָרען זינט אבדול־האמיד זיצט אויף דעם טערקישען טראָן. דער יום־טוב איז געפֿייערט געוואָרען מיט גרויס פּאַראַד אין גאַנצען לאַנד. אין אַ מאַניפֿעסט האָט דער סולטאַן פֿון אַלע פֿערברעכער פֿערקלענערט די שטראָף, פֿון אַלע אונטערטהאַנען פֿון זיין לאַנד האָט מען אַראָבגענומען אויף אַ האַלב יאָהר פֿיעל אָבצאָהלונגען, פֿעראַלטעטע ניט איינגעצאָהלטע אָבצאָהלונגען האָט די רעגירונג מוחל געווען. דער מאַניפֿעסט, מיט וועלכעם דער סולטאַן האָט געוואָלט אַרויסווייזען זיין גרויסע באַרמהערציגקייט, איז בעגריסט געוואָרען מיט גרויס פֿרייד.

אבדול־האמיד איז געוואָרען מלך נור מיט 2 יאָהר פֿאַר דער רוסיש־טערקישער מלחמה. אַ שווערע צייט איז דאַן געוועזען פֿאַר טערקיי. די מלחמה האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אַ ביטערען סוף פֿאַר איהר, אבדול־האמיד'ען געהערט אָבער דער לויב, וואָס ער האָט פֿיעל אויפֿגעטהון צו הויבען די גרויסקייט פֿון זיין מלוכה. זיין היל איז געשטאַרקט געוואָרען, און גאַנץ אייראָפּא האָט זיך געוואונדערט מיט דער גבורה און גוטער אָרדענונג פֿון דעם טערקישען היל אין דער לעצטער מלחמה מיט גריכענלאַנד. אבדול־האמיד האָט אויך פֿיעל געזאָרגט צו פֿערברייטען בילדונג אין זיין פֿאָלק. מיט 25 יאָהר צוריק זענען אין גאַנץ טערקיי געוועזען נור 3000 אָנפֿאַנגס־שולען (טערקישע חדרים, וואו מען האָט זיך אָבגעגעבען מיט דעם לערנען קאָראַן; (איין אבבילדונג פֿון אַ קאָראַן־חדר, יוד נומ. 26); היינט האָט שוין טערקיי 22,000 פֿאָלקס־שולען, וועלכע ווערען איינגעטהיילט אין אָנפֿאַנגס־שולען, אין גימנאַזיעס האַנדעלס־שולען, טעכנישע־שולען. אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל איז איצט דאָ איין אוניווערזיטעט מיט 2 אָבטהיילונגען (אַ מעדיצינישע און יוריסטישע). אין טערקיי ווערען געבויעט אייזענבאַהנען, עס פֿערגרעסערען זיך דער האַנדעל און די פֿאַבריקאַציאָן.

דער קראַנקער מענש, ווי מען רופֿט אָן אָפֿט טערקיי, איז נאָך שטאַרק גענוג און איצט אין זיין יום־טוב איז ער געוויס פֿול האָפֿענונגען אויף בעסערע צייטען.

אין עסטרייך האָט זיך די רעגירונג ענטשלאָסען אויף אַ וויכטיגען שריט ווי אַרויסצורופֿען אַ פֿערענדערונג אין איהר לאַגע. זעהענדיג אַז זי קען מיט דעם איצטיגען פּאַרלאַמענט ניט רעגירען, אַז די איצטיגע טשעכישע דעפּוטאַטען לאָזען בשום אופן ניט צו, דאָס דער פּאַרלאַמענט זאָל קענען זיך פֿערנעהמען מיט זיין אַרבייט, האָט די רעגירונג בעשלאָסען די איצטיגע דעפּוטאַטען פֿונאַנדערצולאָזען און צו בעשטימען נייע וואַהלען צום פּאַרלאַמענט. מיט דעם האָפֿט זי, אַז עס וועלען קומען נייע דעפּוטאַטען, וועלכע וועלען זיין נאָכגיביגער ווי די איצטיגע, און וועלכע וועלען אפשר ווי עס איז צוזאַמענבריינגען אַ פּשרה אין דער פֿראַגע וועגען די שפּראַכען.

ביז וואַנעט אָבער עס וועלען אויסגעקליבען ווערען נייע דעפּוטאַטען, ווערט די רעגירונג פֿריי פֿון דער קלעמעניש, וואָס זי האָט דורך די סקאַנדאַלען אין פּאַרלאַמענט, און גיט זיך אָב מיט דער האָפֿנונג, אַז ביי די וואַהלען וועט דאָס פֿאָלק געוויס אומעטום אַרויסטרעטען פֿאַר די אָרדנונג און פֿאַר אַ פּשרה וועגען די שפּראַכען.

אין איטאַליען איז דער אַנאַרכיסט ברעסצי, וואָס האָט דערהר'געט דעם איטאַליענישען קעניג, געמשפּט געוואָרען אויף געפֿענגניס כל זמ

ער וועט לעבען. דאָס איז אין איטאַליענישען משפט די גרעסטע שטראָף. ברעסצי וועט אַריינגעוואָרפען ווערען אין אַ פינסטערע גרוב, ער וועט ליגען שטענדיג געשמידט אין קייטען, קיין שטראהל פון דער זון וועט צו איהם קיינמאָל ניט דערגעהן, קיין איינציגען מענשען וועט ער קיינמאָל ניט זעהן, קיין איינציגע מענשליכע שטימע וועט ער קיין מאָל ניט דערהערען. ער בלייבט נור אָבגעגעבען זיך אַליין און זיינע אייגענע געדאַנקען. נור איבער 10 יאָהר אַרום ערלויבט דאָס איטאַליענישע געזעץ אַ ערלייכטערונג פאַר אַזוינע פערמשפט'ע, אָבער עס האָט נאָך קיינמאָל ניט געטראָפען אַז אַ אַרעסטאַנט זאָל אויסהאַלטען אַזוי 10 יאָהר. דאָס רוב ווערען די אויף אייביג פערמישפט'ע איבער אַ פאָר יאָהר אַרום משוגע.

י. ל.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

אונזערע זיידעס פלעגען דערצעהלען אַז עס איז אַמאָל געוועזען אַ צייט „אַז אַ בלאַט גמרא אָדער אַ פרק משניות אָבלערנען פלעגט קאָסטען אַ גראָשען און איין אַדרעס אָדער אַ פּראָשעניע אָנשרייבען פלעגט קאָסטען אַ רענדעל". אין די יאָהרען, ווען די השכלה האָט זיך אָנגעהויבען שטאַרק פערשפּרייטען צווישען יודען, ווען אַלע האָבען זיך אָנגעהויבען לערנען שרייבען, ווען די קינדער האָט מען אָנגעהויבען שיקען אין די „שקאָלעס" און גמרא האָט מען אַביסיל אַוועקגעלעגט אין דער זייט, פלעגען אונז די זיידעס שרעקען מיט אַזאַ נביאות: „עס וועט קומען אַ צייט, וואָס איין אַדרעס אָדער אַ פּראָשעניע אָנשרייבען וועט קאָסטען אַ גראָשען און אַ בלאַט גמרא אָדער אַ פרק משניות אָבלערנען וועט קאָסטען אַ רענדעל".

זייער נביאות איז מקוים געוואָרען. דאָס זעהען מיר שוין איצטער, ווען מיר קוקען זיך צו ווי שווער עס קומט אָן יעדער יודישער שטאָדט איידער זי געפינט פאַר זיך אַ פאַסענדען רב, איך מיין אַ ראַבינער וואָס זאָל קענען עברי און אַלעס וואָס עס ווערט פערלאַנגט פון אַ ראַבינער אין אַ יודישער קהלה. אמת, ווען עס קומט צו די וויבאָרעס אויף אַ ראַבינער אפילו אין קלענסטען שטעדטיל, געפינען זיך צוואַנציג קאַנדידאַטען אויף איין ראַבינער שטעלע; מען שלאָגט זיך, מען קויפט אונטער די אויסקלייבער, מען שרייבט דאָנאָסען, מען קאָס'רט די וויבאָרעס, עס טהוט זיך אויף טיש און אויף בייק. אַ קלייניגקייט — צוואַנציג ראַבינער אויף איין שטעלע, נאָר צווישען די צוואַנציג קאַנדידאַטען געפינען זיך דאָקטוירים, דאַנטיסטען, יונגע לייט מיט דיפּלאָמען פון האַנדעלסשולען, אַלע האָבען דאָס רעכט צו פערנעהמען אַ ראַבינער שטעלע, קענען זעהר גוט פערשרייבען רעצעפּטען פאַר קראַנקע, אויסגעצייכענט רייסען ציין און קענען זיין גוטע סוחרים. אָבער אַ ראַבינער וועט איהר זעלטען געפינען צווישען די אַלע צוואַנציג קאַנדידאַטען.

ווי ווייט דאָס אַלעס איז ריכטיג, קענען מיר זעהן, וואָס עס טהוט זיך איצטער אין אָדעס און אין ראָסטאָוו־דאָן.

שוין מעהר ווי צעהן יאָהר אַז אָדעס האָט ניט קיין ראַבינער. זינט ד"ר שוואַבאַכער און גורלאַנד זענען איהר אָבגעשטאָרבען, קען זיך אָדעס ניט אויסקלייבען קיין רב, הונדערטער קאַנדידאַטען געענדיגטע, מיט דיפּלאָמען, האָבען ביי דער קאַפּריזנער שענער אלמנה געבעטען די האַנד, פאַרגעלעגט זייערע הערצער, זייער גאַנץ לעבען, געשוואָרען אויף אייביגע ליעבע, נאָר אָדעס האָט זיי אַלע אָבגעזאָגט, ווייל קיינער פון זיי איז איהר ניט געפעלען.

— סטייטש, גוואַלד, שוין צעהן יאָהר אַז דו קלייבסט, האָבען די דאָרטיגע יודען געשריען צו איהר, „עד מתי וועסט דו קלייבען, דו קענסט נאָך אַזוי פערזיצען ביז אין גרויען צאָפּ און בלייבען אָהן אַ רב.

— נאָך שוואַבאַכערען און גורלאַנדען איז מיר שווער אויסצוקלייבען אַזוינעם, וואָס זאָל פּאַסען פאַר מיר, האָט די גאַנצע צעהן יאָהר געטענה'ט אָדעס, איידער ניט קיין פּאַסענדיגען שידוך איז שוין גלייכער צו פערזיצען.

ענדליך האָט מען זי מיט פיעל מיהע איבערגערעדט און היינטיגען חודש האָט מען בעשטימט „וויבאָרעס" אַז זי זאָל זיך אויסקלייבען אַ ראַבינער.

און שטעלט אייך פאָר די לאַגע פון דער קאַפּריזנער כלה, אַז זי וויל שוין יאָ אַ שידוך טהון למזל, איז קיין חתנים ניט דאָ. — קיין קאַנדידאַטען איז ניט דאָ, זיי זענען אַלע ווי אין וואַסער אַריין, אַלע האָבען מורא בעטען איהר האַנד, זי זאָל זיי ווייטער ניט אָבזאָגען.

זי אַליין, האָטש עס פּאַסט ניט פאַר קיין דאַמע, האָט זיך זעלבסט געווענדעט צו אַ פּאָר קאַנדידאַטען, וועלכע זי געפינט פאַר זיך פּאַסענד און צו וועלכע איהר האַרץ ציהט, נאָר זיי האָבען געענטפערט, אַז זיי זענען מיט זייערע פריהער אויסגעקליבענע צופרידען און האָבען אַ גליקליך לעבען און ווילען זיך מיט זייערע אויסגעקליבענע ניט גט'ן צוליעב איהר.

די אָדעסער יודען זענען אויסער זיך, דער גראָדאָנאַטשאַלניק האָט שוין בעשטימט די וויבאָרעס און קיין קאַנדידאַט אויף אַ ראַבינער איז ניט דאָ.

ניטאָ דער מענש, וואָס זאָל ווערטה זיין אין אַזאַ קהלה ווי אָדעס צו זיין אַ ראַבינער, האָטש שיט איהם אָב מיט רענדליך, און זוכט איהם ביי טאָג מיט ליכט.

נאָך גרעסערע צרות מיט אַ ראַבינער האָט די ראָסטאָווער קהלה.

ביי ראָסטאָווער קהלה גנב'עט מען אַוועק זייערע ראַבינער.

אַמאָליגע יאָהרען פלעגט מען אַוועקגנב'ענען שענע פריילינס און היינט ראַבינער.

אַמאָליגע יאָה־ען פלעגט איין שטאָדט ביי דער אַנדערער אַוועקגנבענען אַ נוטען חזן און היינט גנב'עט איין שטאָדט ביי דער אַנדערער ראַבינער.

ראָסטאָווער קהלה פלעגט שטענדיג שטאָלצירען מיט איהר ראַבינער, האָט זיך מיישב געוועזען קיעווער קהלה און האָט איהם ביי זיך צוגענומען, ראָסטאָווער קהלה האָט געקלאָגט, געוויינט, געשריען מיט גוטען און מיט בייזען, טענות געהאַט צו דער קיעווער קהלה — מען זאָל איהר אָבגעבען איהר ראַבינער, עס האָט ניט געהאָלפען. לאַנג האָבען זיי זיך ניט געקענט טרייסטען ביז זיי האָבען געפונען אַ נייעם ראַבינער, מיט וועלכען זיי האָבען געשטאָלצירט ניט ווייניגער ווי פריהער, נאָר איצט איז זיך מיישב פעטערסבורגער יודישע קהלה און נעמט איהם צו צו זיך און ראָסטאָווער קהלה שרייט איצט גוואַלד, וואו נעמט מען אַ ראַבינער. זי זוכט און געפינט ניט.

ראָסטאָווער קהלה האָט שוין געוואָלט נאָכטהון קיעוו און פעטערסבורג, ערגיץ פון איין אַנדער שטאָדט איבעררעדען, צוגנב'ענען אַ רעכטען ראַבינער, נאָר זינט מען האָט אָנגעהויבען גנב'נען ראַבינער האָבען די יודישע קהלות, וואָס פערמאָגען רעכטע ראַבינער, אָנגעהויבען זיי שטאַרק אָבהיטען; אויף ביינאַכט ווערען פערמאַכט די טויערען פון שטאָדט און בייטאָג געהן די בעלי־בתים נאָך זייערע בעליעבטע ראַבינער טריט ביי טריט.

און אין דער שטאָדט נ. (וואָהלינער גובערניע) איז פונקט פערקעהרט. פון דאָרט קלאָגט מען זיך פאַר אונז פאַר וואָס מען גנב'עט ניט צו ביי זיי זייער ראַבינער. —

דאָרט זיצט איינער אויף דער ראַבינער שטוהל שוין דרייסיג יאָהר. שוין דרייסיג יאָהר אַז ער זיצט איבער די ביכער און פערשרייבט טוידטע און לעבעדיגע, און אין אַזאַ צייט פון דרייסיג יאָהר האָט ער זיך קיין איינציג מאָל ניט געמישט אין שטאָדט־זאַכען, עס נעהט איהם ניט אָן, וואָס ביי אונז געפינט זיך ניט קיין איינציגע גוטע אַנשטאַלט פאַר־דעם כלל. „אַ ראַבינער, זאָגט ער, דאַרף מעהר ניט אָבהיטען אַז די ביכער זאָלען זיין אין אָרדענונג". די חסידים האַלטען זעהר פון דעם ראַבינער, וואָס ער האָט אַזוינע מעלות און וויל ניט איינפיהרען קיין נייעס אין שטאָדט. דער יונגער דור אָבער איז מיט איהם ניט צופרידען און יעדעס מאָל ביי די וויבאָרעס שטעלען זיי זייערען אַ קאַנדידאַט, נאָר עס העלפט ניט, ווייל די חסידישע פּאַרטיי איז נאָך דאָרט זעהר שטאַרק אַזוי, אַז עס איז קיין מיטעל ניט דאָ ווי זיך פון איהם אַמאָל צו בעפרייען.

נאר זינט מען האָט אָנגעהויבען גנב'נען ראַבינער, האָט דער יונגער דור אָנגעהויבען האָפּען, אפשר וועט מען זייער ראַבינער אויך אַוועקגנב'נען. די טויערען פון שטאָדטלאָזען זיי שטענדיג אויף ביינאַכט אָפּען, און ביטאָג געהט דער ראַבינער פון דער שטאָדט נ. שטענדיג אַליין...

אמת.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. * * * גאַליצישע קלויסטערגעשיכטען. ביי דער פערהאַנדלונג פון דעם וויעליטשקער לעהרער וויים געגען זיין געטויפטע טאָכטער („יור" 35) האָט דער אַדוואָקאַט ד"ר לאַנדוי פערלאַנגט אַז די טאָכטער רחמה וויים זאָל פאָרגעלאַדען ווערען פאַר דעם געריכט, כדי מען זאָל זיך איבערצייגען אויב אַלץ איז אמת מיט וואָס זי בעשולדיגט איהר פאָטער. דער אַדוואָקאַט האָט אויך פערלאַנגט אַז מען זאָל די פאָרשטעהערין פון קלויסטער פאָרלאַדען צום געריכט. דער אַנטראַג פון דעם אַדוואָקאַטען איז אָנגענומען געוואָרען; דען 4 סעפּטעמבער האָט דאָס קראַקויער געריכט געזאָלט אויסהערען די פאָרשטעהערין און די געטויפטע רחמה וויים אין געגענוואַרט פון דעם פאָטער. אָבער נישט די פאָרשטעהערין און נישט רחמה זענען געקומען צום געריכט. רחמה'ס פאָרלאַדונג איז צוריקגעשטעלט געוואָר'ען דעם געריכט מיט דער בעמערקונג אַז „זי איז איצט אין רוסלאַנד" און דאָס קלויסטער וועט טראַכטען אַז זי זאָל זיך שטעלען צום געריכט. עס ווייזט אַלזאָ אויס אַז מען ווייסט אין קלויסטער וואו זי איז. ד"ר לאַנדוי פערלאַנגט אַז מען זאָל די פאָרשטעהערין נאָך אַמאָל רופען און מתרה זיין מיט אַ שטראָף אַזוי באַלד זי וועט נישט פאָלגען. דער ריכטער האָט דאָס אָנגענומען און די צווייטע פערהאַנדלונג וועט זיין דען 12-טען סעפּטעמבער. — די עסטרייכישע איזראַעליטישע אוניאָן איז מודיע אין וויענער צייטונגען נאָך עטליכע קלויסטערגעשיכטען. אַ 17 יעהריג מיידיל, סאָבעל, פון פאָדגורזע ביי קראָקאָ איז אַנטלאָפען דען 17 יוני אין קלויסטער. פון דאָרט האָט זי כמעט יעדען טאָג מיט איהר מוטער גערעדט דורכ'ן פענסטער און ביטער געוויינט אַז מען זאָל זי בעפרייען פון קלויסטער; עס האָט אָבער גאָר נישט געהאָלפען. דען 7 יולי איז אַ 15 יעהריג מיידיל, דבורה זאַטלער, אַוועקגעפיהרט געוואָרען אין קלויסטער און זי האָט פון דאָרט אויס געלאָזט בעטען איהרע עלטערן מען זאָל זי בעפרייען. לאַנג האָט געדויערט די אַרבייט פון דער מוטער; זי האָט אָנגעהויבען יעדען טאָג מאַכען ליאַרם פאַר דעם קלויסטער אַזוילאַנג ביז מען האָט איהר טאָכטער אַרויסגעלאָזען.

*

רוסלאַנד. = אין אָדעס זענען געווען משפּטים וועגען גנבות בשעת די אונאָרדנונגען דעם 16 און 17 יול. ביי פערשיעדענע מענשען, מעהרסטענטהיילס אַרבייטער, האָט מען געפונען אין שטוב געגנב'עטע זאַכען. פיעל עדות האָבען בעשטעטיגט די גנבות, און די בעלי-בתים האָבען דערקענט די זאַכען. די בעשולדיגטע האָבען געלייקענט און געזאָגט אַז די זאַכען געהערען זיי אָדער זיי האָבען זיי אויפגעקליבען אויף דער גאַס. דער פּסק איז אַרוים, דאָס יעדער זאָל קריגען פאַר די גנבות 6 חדשים טירמע, און פאַר בעהאַלטען גנבה'שע זאַכען — 3 חדשים. פיעל פון די בעשולדיגטע האָבען געענטפערט אויף דער שאלה פון ריכטער, אויב זיי זענען צופריעדען מיט דעם פּסק: „צופריעדען, וואָשע בלאַגאָראָדיע".

איינער, קירושקין, האָט געגנב'עט ביי זילקאָווסקי פערשיעדענע כלים. די פּאָליציי האָט געזוכט ביי איהם אין שטוב און גאָר נישט בעמערקט אויף דעם ערשטען קוק, נאָר נאָכהער האָט מען געזעהען, אַז אַ וואַנד איז אויף זיין אָרט פריש פערשמירט; מען האָט אַרויסגענומען פון וואַנד עטליכע ציעגעל און געפונען פערמויערט אַסך כלים.

= אויף בעפעהל פון אָדעסער גראַדאָנאַטשאַלניק ווערען בעשטראָפט 21 מאַן, וועלכע האָבען אַנטהייל גענומען אין די אונאָרדנונגען אויף $1\frac{1}{2}$ מאָנאַטען טיורמע, 1 מענש — אויף 1 חדש און די איבעריגע 71 מאַן אויף 3 מאָנאַטען.

אויף בעפעהל פון גראַדאָנאַטשאַלניק ווערען אויך בעשטראָפט די יודען רייכמאַן, זיבראַק, ג. לייזעראָווסקי, ש. לייזעראָווסקי, אַלייונער און הויכמאַן דערפאַר, וואָס זיי האָבען עובר געווען דעם פונקט 23 פון די תקנות וועגען בעלאַגערונגסצושטאַנד פאַר אָדעס, יעדער אויף 3 מאָנאַטען טיורמע.

= אין גיכען וועט אַרויסגעהן דער בעריכט פון די העררען אַ. גינצבורג און אַגראָנאָם זוסמאַן, וועלכע זענען געשיקט געוואָרען קיין ארץ-ישראל, כדי צו בעטראַכטען די דאָרטיגע יודישע קאָלאָניעס. דער דין-וחשבון וועט אַרויסגעגעבען פון דער אָדעסער חברה צו שטיצען יודישע ערדאַרבייטער און בעלי-מלאכות אין ארץ-ישראל.

= יודען אין די שולען. אַצונד איז דער סעזאָן פון אָבגעבען קינדער אין די שולען, און יודישע עלטערן קומט נעביך זעהר שווער אָן אַריינצושטופען די קינדער אין גימנאַזיע אָדער גאָר אין אוניווערזיטעט—זעהר אָפט העלפט נישט דאָס מאַטערניש, ווייל יודישע קינדער נעהמט מען אָן נור אַ געוויסען פּראָצענט, און ווי דער „וואָסחאָד" און אַנדערע צייטונגען זענען מודיע האַלט זיך די נאַטשאַלסטווא פון די שולען זעהר שטרענג ביי די פּראָצענטען.

פון די שילער, וועלכע ווילען איינטרעטען אין קיעווער אוניווערזיטעט וועט מען קוים צונעהמען די העלפט. פון די יודען וועלכע האָבען אָנגעגעבען ביטען אין קיעווער פּאָליטעכנישען אינסטיטוט קענען רעכענען אויף צונעהמען נישט מעהר ווי איין פינפטעל. פון 200 יודען וועלכע האָבען אָנגעגעבען ביטען מען זאָל זיי אַריינעהמען אין אָדעסער אוניווערזיטעט, ווערען אַריינגענומען לויט פּראָצענט נישט מעהר ווי 25. אין גימנאַזיען איז אויך דאָסזעלבע. איינטרעטענדיג אין די מיטעלשולען זענען די קינדער אויך נישט בעוואָרענט אַז זיי וועלען זיי קענען ענדיגען, ווייל אין איניגע רעאַלשולען רעכענען די דירעקטאָרען די ערשטע 6 קלאַסען פאַר אַ בעזונדער'ע שולע און דעם 7-טען קלאַס פאַר אַ בעזונדערע און ווען יודען ענדיגען די 6 קל' און ווילען איינטרעטען אין 7-טען קלאַס מוזען זיי ווייעדער אַרונטערפאַלען דער פּראָצענטרעכנונג.

*

דייטשלאַנד. * * * אַ שוהל מיט גלאָקען געפינט זיך אין דעם שטעדטיל בוכאוי, פון וועלכער עס שרייבען איצט זעהר פיעל דייטשע און אויסלענדישע צייטונגען. די שוהל איז געבויט געוואָר'ען אין 1839-סטען יאָהר און חאָטש די אָבערסטע יודישע רעליגיאָנסבעהערדע פון ווירטעמבערג האָט פערבאָטען די גלאָקען, ווייל דאָס צוזאַמענרופען אין שוהל אַריין מיט גלאָקען איז ניט קיין יודישער מנהג, פון דעסטוועגען ווילען די בוכאויער יודען נישט אָבלאָזען פון זייער מנהג צו „קלינגען אין שוהל אַריין". ביז איצט האָט מען געמיינט אַז דאָס איז די איינציגע שוהל מיט גלאָקען; דערווייל האָט זיך דיזע וואָך אָנגערופען נאָך אַ שטאָדט, זעצען אין דייטשלאַנד, און זיך בעריהמט אַז זי האָט אויך אַ שוהל מיט גלאָקען וועלכע איז אַ סך עלטער, דען זי איז געבויט געוואָר'ען נאָך אין יאָהר 1809 פון דעם בעקאַנטען רעפאָרמער ישראל יעקבזאָהן; נאָר מען קלינגט דאָרט איצט נישט מעהר מיט די גלאָקען, זיי שטעהען נור אויף דעם הויכען טורעם איבער דער שוהל אַלס אַנדענקען אָן יענע צייטען פון דער אַסימילאַציאָן, ווען מען האָט זיך מיט אַלע כחות בעשטרעבט נאָכצוטהון אַלסדינג וואָס מען זעהט ביי אַנדערע, נישט קוקענדיג אויב עס פאַסט זיך אָדער ניט.

* * * פאַר די רומענישע יודען זענען אין פיעל דייטשע שטעדט צונויפגעקליבען געוואָרען היבשע סומען: אין מאַינץ 17,000 מאַרק. אין בינגען 1000 מאַרק. אין שטאַרקענבורג 10,000 מאַרק. אין גאַנץ העססען צוזאַמען אַן ערך פון 31,000 מאַרק. אַ טהייל פון די נדבות האָט מען געגעבען דער „אַליאַנץ איזראַעליט" פאַר די רומענישע יודען און אַ טהייל האָט מען איבערגעלאָזט אום צו אונטערשטיצען דערמיט רומענישע יודען וועלכע פאָהרען דורך אין דער געגענד. אין פראַנקפורט איז געזאַמעלט געוואָרען אַ ערך פון 400,000 מאַרק דערפון האָט מען איבערגעלאָזט אויף צו שטיצען דורכרייזענדע רומענישע יודען 100,000, אַ טהייל פון 80,000 מאַרק איז איבערגעגעבען געוואָרען דער אַליאַנץ. פון דעם רעסט האָט מען בעשטימט נאָך דעם וואונש פון די מנדבים פיר גאַליצישע אָרימע יודען. אין מינכען איז געזאַמעלט געוואָרען מעהר ווי 60,000 מאַרק.

*

רומעניען. * * * מען האָט אומעטום געגלויבט אַז אונטער דער נייער רעגירונג פון מיניסטעריום קאַרפּ וועט זיך די יודישע לאַגע אַביסיל בעסערן און די אונמענשליכע אכזריות געגען יודען וועלען וועניגער ווערען. צום סוף ברייגען די בלעטער נייע אכזריות וועלכע טרעפען זיך כמעט יעדען טאָג: אין לוזא ביי וואַסלוי האָט די שטאָדט בעשלאָסען אַלע יודען אַרויסצוטרייבען און דער בעשלוס איז פון דעם קרייז-פאָרשטעהער בעשטעטיגט געוואָר'ען. דען 12 יול האָבען די איינוואָהנער גענומען צום אַרויסטרייבען; נאָכדעם ווי זיי האָבען די פערטריבענע אָנגעטהון יסורים און אַ גאַנצע נאַכט געשלאָגען און געמאַרטערט האָבען זיי ווי אין דער פריה געבונדען אָן די וואַגען וועלכע זענען געווען אָנגעפאַקט מיט זייערע זאַכען און זיי צוזאַמען מיט אַ באַנדע גנבים אַרויסגעשיקט קיין וואַסלוי. -- אין בערלאַד האָט איין פּאָליציסט געשלאָגען אַ יודיש קינד פון 6 יאָהר אָהן אַ שום גרונד. די מוטער וועלכע האָט דאָס קינד געוואָלט שיצען האָט דער פּאָליציסט געשלעפט אויף די פּאָליציי, דאָרט האָט מען זי געשלאָגען און געשענדעט. יודען, וואָס האָבען זיך געפרוווט זי בעפרייען האָט מען אויך אָהן רחמנות צושלאָגען און צוהרג'עט און דערנאָך אָבגעגאָלט די העלפט פון קאָפּ און באָרד. די פרוי איז פון די שמערצען געשטאָרבען און 20 פון די געשלאָגענע יודען ליגען קראַנק אין שפּיטאַל.

* * * אין אַ פּאַריזער בלאַט ווערט דערצעהלט די פאָלגענדע געשיכטע אויס רומעניען: איין אַנטיסעמיטישע חברה אין וועלכער דער מיניסטער איסטראַטי איז פּרעזידענט האָט זיך געוואָלט מאַכען אין פעברואַר אַ באַל און האָט ניט געקאָנט אויספערקויפען אַלע בילעטען. דער פּאָליציי פאָרשטעהער פון בוקאַרעסט האָט זיך מישב געווען און אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל אַז יעדער יוד מוז קויפען אַ בילעט פאַר 10 פראַנק, ווער עס וועט נישט וועלען קויפען זאָל צאָהלען שטראָף 40 פראַנק און שפּעטער 100 פראַנק. פיעל יודען האָבען געקויפט בילעטען צו 10 פר', די וואָס האָבען זיך געווייגערט האָבען געצאָהלט שטראָף 40 פר' און אַזוי זענען צווישען יודען פערקויפט געוואָרען 2000 בילעטען צו דעם באַל אויף וועלכען די אַנטיסעמיטען האָבען געטאַנצט און זיך אונטערהאַלטען פאַר יודיש געלד.

טערקייא. די יודען אין טערקיי. אין סעפּטעמבער וועט מען אין גאַנץ טערקיי פייערען די 25-יעהריגע בעשטייגונג פֿון סולטאַן אויף דעם טראָן. די יודישע אונטערטהאַנער דערמאַהנען אַצונד מיט דאַנקבאַרקייט אַלע חסדים וואָס דער סולטאַן האָט מיט זיי געטהון ביז אַהער. די הויפּט-טובות וועלען מיר דאָ אויסרעכענען:

מיט 18 יאָהר צוריק האָט אויסגעבראָכען אַ גרויס פייער אין חסקיי, אין דעם יודישען קוואַרטאַל פֿון קאָנסטאַנטינאָפּעל, בערך טויזענד הייזער זענען גע־וואָרען פֿערברענט, און מעהר ווי 6000 יודען זענען געבליבען אָהן מיטלען צום לעבען. דער סולטאַן האָט גענומען שטאַרק צום האַרץ דאָס אומגליק פֿון די יודען און געמאַכט אַ הילפסקאָמיטעט, אונטער זיין פֿאָרזיץ, און מנדב געווען אַליין דעם קאָמיטעט 25,000 פֿר׳.

איידער דער סולטאַן אַבדול האַמיר איז אַרויף אויף דעם טראָן איז נישט געווען קיין איין יוד, וועלכער זאָל האָבען דעם טיטעל פֿון אַ פאַשאַ (גענעראַל). דער ערשטער צווישען יודען, וואָס האָט בעקומען די אויסצייכנונג איז דר. אליהו כהן, וועלכער איז היינט וויצע אַדמיראַל. ווי עס האָבען זיך נוהג געווען פֿאַר איהם זיינע אבות האָט דער סולטאַן געמאַכט א יוד אליהו כהן פֿאַר זיין ליב-אַרצט. היינט איז דאָ פֿינף יודען דאָקטוירים, וועלכע דיענען אין דער אַרמעע און אין דעם פֿלאָט און האָבען דעם טיטעל פֿון פאַשאַ. זיי זענען: דר. אליהו כהן פאַשאַ, דאָקטאָר פֿון מאַרינ-שפּיטאַל, דר. יצחק מולכו פאַשאַ, אינספּעקטאָר-גענעראַל פֿון קייזערליכען פֿלאָט, דר. יעקב ניסים פאַשאַ, הויפּט-חירורג פֿון מיליטער האָספּיטאַל אין סאַלאָניקי, דר. יצחק האָריעץ פאַשאַ, דאָקטאָר פֿון דעם האָספּיטאַל אין סמירנאַ, און דר. פאַנאָ פאַשאַ, מיטגליעד פֿון סאַניטעטסראַטה פֿון דעם קאָנסטאַנטינאָפּלער שטאַדטראַטה. אין ציוויל-דיענסט האָט פֿאַר אַבדול האַמיר קיין איינציגער יוד נישט בעקומען דעם טיטעל פֿון באַלאַ, וועלכער איז גלייך צום טיטעל פֿון דימיזאָנס-גענעראַל. אַצונד זענען דאָ צוויי יודען וועלכע האָבען דעם דאָזיגען טיטעל: דאוד עפֿענדי מולכו, דער ערשטער דראַגאָמאַן פֿון קייזערליכען דיוואַן און אהרן עפֿענדי די-ליאון דער הויפּט יאוועליר פֿון פּאַלאַץ׳ 2 לייטענאַנט-קאָלאָנעלען, 7—8 מאַיאָרען, 15 קאַפּיטאַנען—אלע דאָקטוירים.

אין 1885 יאָהר האָבען די אַרמענער און גריכען אין קאַדי—קיי, א פֿאָר-שטאָדט פֿון קאָנסטאַנטינאָפּעל, געשלאָגען יודען. דער סולטאַן האָט געגעבען א בעפֿעהל אז מען זאָל שטרענג בעשטראָפֿען די שולדיגע און דאביי אויסגע-דריקט וועגען דעם פֿאַל זיינע פֿריינדשאַפֿטליכע געפֿיהלען געגען די יודען.

דער היינטיגער סולטאַן איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט בע-שטימט דעם טערקישען חכם (רב) א שטענדיגע פּענסיע, און דאדורך איהם גע-געבען די זכיות פֿון אַ רעגירונגס בעאַמטען. יעדעס יאָהר אויף פסח שיקט דער סולטאַן דעם חכם 8 000 פֿראַנק אויף פֿונאנדער צו טהיילען די אָרימע יודען אין קאָנסטאַנטינאָפּעל אויף באַקען—מצות.

בערך 10 יאָהר צוריק איז דער סולטאַן געקומען אויף דעם געדאַנק צו בעווייזען די יודען זיין צוטרוי דורך דעם וואָס ער האָט געוואָלט אָנהויבען נעה-מען פֿון יודען סאָלדאַטען. ער האָט אָנגעפֿרעגט דעם חכם, אויב די יודישע אמונה ערלויבט די יודען צו דינען אין מיליטער, און אז ער האָט געקראָגען א ענטפֿער אויף יאָ, האָט ער אויסגעדריקט זיין פֿריוד, וואָס יודען וועלען זיין אין זיין אַרמעע גלייך מיט די מאַחמעדאַנער. דער סולטאַן האָט אויך געזאָגט דעם חכם, אז איהם וועט זעהר פֿרעהען, ווען די צאָהל פֿון די יודישע בעאַמטע אין לאַנד וועט פֿערגרעסערט ווערען.

דאָס געזעץ אָבער וועגען יודישען דינסט אין חיל האָט נאָך ניט געקענט דורכגעפֿיהרט ווערען.

אין דער גריכיש טערקישער מלחמה האָבען די יודען געמאַכט איין איי-גענעם פּולק פֿון פֿרייוויליגע, וועלכע האָבען מוטהיג געקעמפֿט מיט די גריכען.

איצט איז די צאָהל פֿון די יודישע בעאַמטען אין טערקיי זעהר גרויס. 15 יודישע קאָנסולען און וויצע-קאָנסולען פֿערטרעטען טערקיי אין אויסלאַנד 5 יודען האָבען איצט די שטעלען פֿון גובערנאטורען.

„Jewish Chronicle"

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאַנד. די פֿאָלגען פֿון דער חינעזישער קריעג׳ דער „סיעווי קוריער" שרייבט וועגען די פֿאָלגען פֿון דער חינעזישער מלחמה: די פֿאָלגען פֿון דער מלחמה זענען זעהר ביטער, דאָס בויען פֿון די אייזענבאַהנען אין חינאַ איז אָבגעשטעלט געוואָרען, דער קרעדיט אין די באַנקען איז געוואָרען שווער און די אָבצאָהלען זענען פֿערגרעסערט געוואָרען. דאָס אַלעס איז אינוועניג אין רוסלאַנד, אין די ערטער אָבער וועלכע זענען נאָהענט פֿון קריעגספּלאַץ איז נאָך פֿיעל ערגער.

אין סיביר און פּריאַמורסקי אָבלאַסט זענען יעצט געקומען ביטערע צייטען, די מלחמה האָט דאָרט צוגענומען אי מענשען אי פּרנסה. ווי דער „יעניסיי" איז מודיע זענען פֿיעל שולען אין סיביר געבליבען אָהן לעהרער, ווייל זיי זענען אַוועקגעגאַנגען אויף דער מלחמה. די סיבירער באַהן האָט פֿער-לאָרען איהרע דאָקטוירים, ווייל זיי זענען אויך אַוועק אַהין. די פּויערים מוזען צושטעלען דעם חיל פֿוטער פֿאַר די פֿערד און אויך באַקען ברויט. זיי טהוען ווייער שולד און קענען נישט אַרויסגעהן אין פֿעלד שניידען זייער תבואה. אין פֿיעל ערטער זענען געבליבען נור ווייבער צו טהון די פֿעלדאַרבייט, ווייל די מאַנסבילען זענען אויף דער מלחמה.

פֿיעל פֿאַבריקען זענען געבליבען אָהן אַרבייטער, ווייל די גרעסטע טהייל אַרבייטער זענען געווען חינעזער.

דאָס בויען פֿון דער מאַנדזשורער באַהן האָט אויפֿגעהערט. דאָס אַריינ-פֿיהרען פֿון עסענוואַרג אויס מאַנדזשוריען אין די גאָלדגרובען פֿון דער פּריאַ-מורסקע אָבלאַסט איז אין גאַנצען איינגעשטעלט געוואָרען. די קאָהלענגרובען אין צפֿון-מאַנדזשוריען, וועלכע זענען נייטהיג פֿאַר די אייזענבאַהנען זענען חרוב געוואָרען.

— רייזענדע אָהן בילעטען. אויף דער אסיפה פֿון די פֿער-וואַלטער פֿון די רוסישע אייזענבאַהנען האָט מען געקלערט, וועגען מיטלען ווי אויסצוואָרצלען דאָס פֿאָהרען אויף די באַהנען אָהן בילעטען. ווי עס איז בעקאַנט, וואַקסט די צאָהל פֿון אַזאָלכע רייזענדע אויף די רוסישע באַהנען, און די רעגירונג האָט דערפֿון גרויסען שאָדען. די אסיפה האָט פֿאָרגעלעגט, אַז מען זאָל איינפֿיהרען אַז רייזענדע אָהן בילעטען זאָלען ווערען בעשטראָפֿט אוגאַ-לאָוונע, ווי עס איז אין אַנדערע לענדער. דער בעשלוס איז איבערגעגעבען געוואָרען דעם מיניסטעריום.

*

איטאַליען. דער קעניג הומבערט האָט זיך א פּנים געריכט אויף אַ פּלוצלינגען טויט. ער האָט פֿערזיכערט זיין לעבען אין איינציגע איטאַליענער און אַמעריקאַנישע פֿערזיכערונגסגעזעלשאַפֿטען, אין די לעצטע צייט האָט ער דריימאָל אַזוי פֿיעל פֿערגרעסערט זיין פֿערזיכערונג. נאָך זיין טויט האָבען אויס-געצאָהלט די געזעלשאַפֿטען זיינע יורשים 28 מיליאָן ליר און דאַרפֿען נאָך אויסצאָהלען 10 מיליאָן. פֿון דעם וועט בעקומען די אלמנה 10 מיליאָן.

דער נייער קעניג ויקטאָר-עמאַנועל האָט אויך פֿערזיכערט זיין לעבען אויף אַ גרויסע סומע.

*

ארץ ישראל. פֿון דער אייזענבאַהן וועלכע בויעט זיך פֿון חיפה קיין דמשק זענען שוין פֿאַרטיג געוואָרען 50 וויאָרסט. די באַהן געהט מעהר סטענטהיילס דורך די ערד פֿון גיי—פליק אין עבר הירדן, וועלכע געהערט צום סולטאַן. די קאָלאָניעס, וועלכע וועלען זיך אַמאל בויען אויף דער ערד פֿון חורון וועלען זיין נאָהענט פֿון דער באַהן. פֿיעל ארץ ישראל יודען און אַרבייטער סטאַרען זיך צו קריעגען אין אַנדערע ערד פֿון גיי—פליק.

*

— **שווייץ.** ווי עס זענען מודיע „די נאָוואָסטי" האָט מען די לעצטע צייט אָנגעהויבען צו בעגרענצען דאָס אַריינגעהמען פֿון אויסלענדער אין ציריכער אוניווערזיטעט. לויט די נייע רעגעלען, ווערט געפֿאָדערט פֿון די רוסען, וועלכע ווילען איינטרעטען אין אוניווערזיטעט זיי זאָלען קענען דייטש און פֿראַנ-צעזיש, אַ ביסעל לאַטיין, וואָס איז נייטהיג נור פֿאַר מעדיציניער און טעאָלאָגען. רוסישע אַטעסטאַטען פֿון גימנאַזיעס און אַנדערע מיטעלשולען זענען נישט גילטיג פֿאַר דעם ציריכער אוניווערזיטעט, און די וואָס ענדיגען רוסישע מיטעלשולען מוזען האַלטען אַ נייעם עקזאַמען איינטרעטענדיג אין ציריכער אוניווערזיטעט.

לויט ווי מען דערצעהלט, וועלען אויך אַנדערע שווייצאַרישע אוניווער-זיטעטען נאָכטהון דעם ציריכער אין זיין שטרענגער אין אויפֿנעהמען פֿון סטו-דענטען.

תְּחִיַת־הַמֵתִים.

עֶס לַייכְט און שַׁיינְט דֶער אָבֶענְדשְׁטֶערְען
אִין בְּלוֹיֶען עֶווִיגֶען גֶעצֶעלְט;
קֵיין אֵיינְצִיג וָואלְקֶענְדִיל אִין הִימֶעל,
קַיין שְׁטִילֶעם וִוינְטֶעלֶע אִין פֶעלְד.

אַלְץ רוּהט און דְרִימֶעלְט שְׁטִיל און זִיכֶער,
און נוּר פַאר דִיר, מַיין קְרַאנְקֶעם קִינְד,
נִיטָא קֵיין רוּה, נִיטָא קַיין פְרִידֶען...
דִי נַאכְט איז טוּיב, דִי נַאכְט איז בְּלִינְד,

דִי שְׁטֶערֶען פִיהְלֶען נִיט דַיין וֵוייטָאג,
זֵיי זֶענֶען הֶעל, נָאר קַאלְט וִוי אַייז...
דִי קָאוֶועס גְלָאטְצֶען מִיט דִי אוֹיגֶען,
עֶס פְלִיהֶען שְׁוַוארְצֶע פְלֶעדֶערמַייז...

נָאר אוֹיף דֶעם אַלְטֶען בֵּית־הַקְבָרוֹת
אִיז וַואך אַ פֵייגֶעלֶע און זִינְגְט, —
וִוי פֶּערֶעל שִׁיטֶען זִיך דִי טְרֶעלֶען,
דָאס לִיעדֶעלֶע וִוי זִילְבֶּער קְלִינְגְט...

זי זינגט: „אַ גרוס אײַך, אַלטע קבֿרים,
אַ ליעבען גרוס האָב איך געבראַכט...
ווי שרעקליך־טיעף איז אײַער חלום
און שרעקליך פֿינסטער אײַער נאַכט!

נאָר פּראַכטיג איז דער מאָרגענשטערען
וואָס וועט — ערשײַנענד העל און ריין —
בעלײַכטען אײַער שוואַרצען חלום,
דערוואַרמען אײַער קאַלטען שטיין! —

משיח געהט און ער וועט קומען,
דער גואל־צדק! יאָ, איך האָף,
ער וועט אײַך אויפֿוועקען צום לעבען
פֿון אײַער לאַנגען, טוידטען שלאָף!"...

* * *

דו נאַריש פֿייגעלע! דײַן ליעדעל
איז מיר באַקענט אַ לאַנגע צײַט;
„משיח געהט און ער וועט קומען",
נאָר – אוי — ווי ווײַט איז ער, ווי ווײַט!

די מתים קענען רוהיג וואַרטען,
האַלב־טוידטע ווענען אָבער דאָ —
אַ גאַנצעם פֿאָלק פֿון הויט און ביינער...
ניטאָ פֿאַר איהם קיין טרייסט, ניטאָ,

ביז וואַן — מיט קראַפֿט, מיט הייסען גלויבען
פֿון לאַנגען, טיעפֿען שלאָף ערוואַכט —
ער וועט אַליין, אַליין פֿערטריבען
פֿון זיך די שוואַרצע, קאַלטע נאַכט...

יאָ, פֿריהער דאַס אַלטע, קראַנקע,
האַלב־טוידטע פֿאָלק דעם שווערען שטיין
פֿון זיך פֿערשטויסען און פֿון קבֿר,
פֿון קבֿר אויפֿשטעהען אַליין —

מיט שטאַרקע הענד, מיט פֿרישע קרעפֿטען
און מיט געפֿיהלען און פֿערשטאַנד
ווי גוט, ווי זיס, ווי ליעב עס ווענען
אַ אייגען הויז, אַ אייגען לאַנד...

אָט דעמאָלט וועט משיח קומען, —
מיט גרינע גראָז, מיט פֿרישע בלומען
בעדעקען אונזער טוידטעם פֿעלד;
אָט דעמאָלט וועט דער מאָרגענשטערען
אונז אויפֿגעהן העל, און ליכטיג ווערען
וועט אונז אַרום די גאַנצע וועלט!...

ש. פרוג.

אַ רעגען.

(אַ חינעזיש מעשה'לע איבערזעצט אויס דעם ווערק „הונדערט גאָלדענע מעשות".)

אין הינאַ איז אַמאָל געוועזען אַ יונגער קייזער, אַ גוטער קייזער מיט דעם נאָמען לי־אָ־אַ.

ביי זיין גאַנץ גרויסקייט און רייכען קייזערליכען לעבען האָט ער ניט אויפֿגעהערט טראַכטען וועגען אָרימע און אומגליקליכע.

איין מאָל, ווען דער גוטער קייזער איז געשטאַנען ביים פֿענסטער פֿון זיין פּאַלאַץ, האָט אָנגעהויבען געהן אַ רעגען, עס האָט געגאָסען ווי מיט עמער. דער הימעל האָט געוויינט און פֿון די ביימער און בלומען האָבען געקאַפּעט טרעהרען. אַ שווערער טרויער האָט געפּרעסט דאָס האַרץ פֿון קייזער און ער האָט אויסגעשריען:

— שלעכט איז געביך די, וועלכע האָבען ניט אין אַ רעגען אפילו קיין היטלען צו צודעקען דעם קאָפּ!

און ער האָט זיך אומגעקעהרט צו זיין קאַמערהערר און האָט געזאָגט:

— איך וואָלט געוואָלט וויסען, וויפֿיעל געפֿינען זיך אַזוינע אומגליקליכע אין מיין פּעקין.

— ליכטיגע זון! האָט געענטפֿערט קניענדיג און איינבויגענדיג דעם קאָפּ, טזון־הי־טזאַנג,— איז דען פֿאַראַנען אומגליכעס פֿאַר דעם הערשער איבער מלכים? נאָך איידער די זון וועט פֿערגעהן וועסט דו, פֿאָטער פֿון די שטראַלען, וויסען דאָס וואָס דו ווילסט.

דער קייזער האָט גענייידיג אַ שמייכעל געטהון, און טזון־הי־טזאַנג איז גיך געלאָפֿען, ווי ער האָט נור געקענט, צום ערשטען מיניסטער סאַן־טשי־סאַן.

ער איז געקומען צו לויפֿען קוים האַפּענדיג דעם אָטהעם און פֿאַר איילעניש אפילו ניט אָבגעגעבען אַלע טיטלען, וועלכע עס קומט דעם ערשטען מיניסטער.

— פֿרייד פֿון דער וועלט, אונזער גענייידיגער הערר, האָט ער געזאָגט האַפּענדיג דעם אָטהעם און שרעקליך אונרוהיג — דעם קייזער לאָזען ניט רוהען די, וועלכע געהען אין אַ רעגען אָהן היטלען אין אונזער פּעקין, און ער וויל נאָך היינט וויסען די צאָהל פֿון זיי.

— יאָ, עס זענען טאַקע דאָ אַזוינע לעדיג־געהער! האָט געענטפֿערט סאַן־טשי־סאַן, נאָר אפשר...

און ער האָט בעפֿעהלען מען זאָל רופֿען פּאַי־הי־וואָ, דעם גובערנאַטאָר פֿון פּעקין.

— שלעכטע נייעס פֿון הויף! האָט ער געזאָגט, ווען פּאַי־הי־וואָ האָט אָנגעבויגען דעם קאָפּ צו דער ערד, דער הערשער פֿון אונזערע לעבענס האָט בעמערקט אונאָרדענונג!

— ווי אַזוי? האָט מיט טויט־שרעק אויסגעשריען פּאַי־הי־וואָ — געפֿינט זיך דען ניט אַ שענער געדיכטער גאָרטען, וואָס פֿערדעקט דעם פּאַלאַץ פֿון פּעקין.

— איך ווייס שוין ניט ווי אַזוי דאָס האָט זיך געטראָפֿען, האָט געענטפֿערט סאַן־טשי־סאַן, נאָר זיין מאַיעסטעט מאַכען אונרוהיג אָט די טויגעניכטסען, וואָס געהן אין אַ רעגען אָהן היטלען. — ער וויל וויסען וויפֿיעל געפֿינען זיך אַזוינע אין פּעקין. מאַך אַ לאַד!

— רופֿט מיר באַלד דעם אַלטען הונד הואַר־דזונג! האָט אין אַ מינוט שפּעטער געשריען פּאַי־הי־וואָ צו זיינע דיענער.

און ווען דער נאַטשאַלניק פֿון די שטאָדטוועכטער איז מיט שרעק און ציטערניש געפֿאַלען פֿאַר זיינע פֿיס, האָט זיך דער מאַנדאַרין אַרויסגעוואָרפֿען אויף איהם מיט קללות.

— דו טויגעניכטס, ליידיג־געהער, ליידאַק איינער! דו ווילסט אַז מען זאָל אונז צוזאַמען מיט דיר צושניידען אויף צווייען?

— זאָג מיר די סבה פֿון דיין כעס — האָט געזאָגט הואַר־דזונג קלאַפּענדיג זיך מיט דעם קאָפּ אין דער ערד — זאָג מיר איך זאָל קענען פֿערשטעהן די טייערע ווערטער, וועלכע דו האָסט מיר געזאָגט, וואָרום אַנדערש האָב איך מורא איך זאָל חס־ושלום ניט קענען פֿערשטעהן דיינע קלוגע רייד.

— דו אַלטער הונד, וואָס וואָלסט בעדאַרפֿט זיין אַ פּאַסטוך פֿון חזירים און ניט קיין נאַטשאַלניק איבער די איינוואָהנער פֿון דער גרעסטער שטאָדט אין דער וועלט! דער הערשער פֿון הינאַ האָט אַליין בעמערקט, אַז ביי דיר אין שטאָדט איז אונאָרדענונג,— אויף די גאַסען דרעהען זיך טויגעניכטסען, וועלכע האָבען אפילו ניט אין אַ רעגען קיין היטלען, זיי זאָלען צודעקען דעם קאָפּ. נאָך איידער עס וועט נאַכט ווערען, זאָלסט דו מיר געבען צו וויסען וויפֿיעל עס איז פֿון זיי אין פּעקין געבליבען.

— אַלעס וועט פּינקטליך אויסגעפֿילט ווערען! האָט געענטפֿערט הואַר־דזונג, קלאַפּענדיג זיך דריי מאָל מיט דעם קאָפּ אין דער ערד, און איז ווי אַ פֿייל פֿון בויגען געפֿלויגען איבער דער שטאָדט, געשריען און

געטיפּעט מיט די פּיס אויף די וועכטער, וועלכע ער האָט מיט אַ טרומעט צוזאַמענגערופֿען.

— מערדער! לײדאַקעס! איך וועל אייך אַלע אויפֿהייגען און דערנאָך אייערע לייבער בראָטען אויף הייסע קוילען! אַט אַזוי גיט איהר אַכטונג אויף די שטאָדט! ביי אַ רעגען געהט מען ביי אייך אַרום אָהן היטלען. אין אַ צייט פֿון איין שעה זאָלט איהר צוזאַמענהאַפּען אַלע, וועלכע האָבען ניט קיין היטלען!

די וועכטער האָבען זיך באַלד געוואָרפֿען איבער דער שטאָדט אויסצופֿיהרען דעם בעפֿעהל.

אַ גאַנצע שעה איז איבער די גאַסען פֿון פּעקין געוועזען אַ נעהאַפּעריי פֿון מענשען פּונקט ווי מען האַפּט הינד.

— האַלט איהם! האַפּט איהם! האָבען געשריען די וועכטער, לויפֿענדיג נאָך מענשען, וועלכע האָבען ניט געהאַט קיין היטלען און האָבען זיי געשלעפּט פֿון אונטער די פּאַרקענעס, טויערען און פֿון די הייזער, וואו זיי האָבען זיך בעהאַלטען אין ווינקעליך ווי מייז אין די לעכער.

אין אַ שעה אָהן איין מינוט זענען אַלע, וואָס האָבען ניט געהאַט קיין היטלען, שוין געשטאַנען אין הויף פֿון געפֿענגעניש.

— וויפֿיעל איז דאָ? האָט געפֿרעגט הואַר־דזונג.

— 20,871! האָבען געענטפֿערט די וועכטער בויגענדיג זיך אין דריען.

— ברייננט די תּליָנים! האָט געקאָמאַנדעוועט הואַר־דזונג.

און אין אַ האַלב שעה זענען אויף דעם הויף פֿון געפֿענגעניש געלעגען 20,871 געטוידטע הינעזער און 20,871 מענשען קעפּ האָט מען אַרויפֿגעשטעקט אויף שפּיזען און מען האָט זיי געטראָגען איבער דער שטאָדט אַז דאָס פֿאָלק זאָל זיך אַראָבנעהמען אַ מוסר.

הואַר־דזונג איז געגאַנגען מיט דעם ראַפּאָרט צו פאַי־הי־וואָ. פאַי־הי־וואָ האָט פֿאַרגעשטעלט סאַן־טשי־סאַן, סאַן־טשי־סאַן האָט געגעבען צו וויסען טזון־הי־טזאַנג.

*

עס האָט זיך אָנגערוקט די נאַכט. דער רעגען האָט אויפֿגעהערט. אַ לויפֿענדיג ווינדטיל האָט אָנגעריהרט די בוימער, וואָס האָבען אַרומגערינגעלט דעם קייזערליכען פּאַלאַץ. די שטענדיגע רעגענס־טראָפּען זענען פֿון די בוימער געפֿאַלען אויף די שמעקענדיגע בלומען, וועלכע האָבען געבליסקעוועט און שימירירט אין די שטראַהלען פֿון דער פֿערגאַנגענער זון.

דער הינעזישער יונגער קייזער, גוטער קייזער איז געשטאַנען ביים פֿענסטער פֿון זיין פּאַלאַץ און אָנגעקוואָלען פֿון דעם שענעם בילד.

נאָר דער יונגער גוטער קייזער האָט אין זיינע גוטע מינוטען ניט פֿערגעסען אָן די אומגליקליכע.

— זאָג מיר נור, האָט ער זיך געווענדעט צו זיין קאַמערהערר טזון־הי־טזאַנג — דו האָסט מיר געזאָלט געבען צו וויסען וויפֿיעל געפֿינען זיך מענשען אין פּעקין, וועלכע האָבען קיין היטלען ניט זיך צובעדעקען דעם קאָפּ אין אַ רעגען.

— דער ווילען פֿון אונזער הערשער איז אויסגעפֿילט געוואָרען דורך זיינע קנעכט, האָט קניענדיג געענטפֿערט טזון־הי־טזאַנג.

— וויפֿיעל זשע? זעה נור אַז דו זאָלסט מיר זאָגען דעם אמת!

— אין גאַנץ פּעקין געפֿינט זיך ניט קיין איינציגער, וואָס זאָל ניט האָבען קיין היטעל אויף צוצודעקען דעם קאָפּ אין אַ רעגען. איך שווער דיר, אַז וואָס איך רעד איז דער ריינער אמת!

און טזון־הי־טזאַנג האָט אויפֿגעהויבען די הענד, אָנגעבויגען דעם קאָפּ, אַ סימן אַז ער גיט אַ הייליגע שבועה.

אויף דעם געזיכט פֿון גוטען קייזער האָט זיך בעוויזען אַ גליקליכער און פֿרעהליכער שמייכעל.

— אַ גליקליכע שטאָדט! אַ גליקליך לאַנד! האָט ער פֿון פֿרייד אויסגעשריען — ווי גליקליך בין איך וואָס אין מיין מלוכה לעבט גליקליך דאָס פֿאָלק.

און אַלע אין דעם קייזערליכען הויף האָבען זיך געפֿיהלט גליקליך צוזעהענדיג דאָס גליק פֿון דעם קייזער.

און סאַן־טשי־סאַן, פאַי־הי־וואָ און הואַר־דזונג האָבען בעקומען אָרדענס „דער גילדענער פּיפּערנאַטער“ פֿאַר זייערע זאָרגען פֿאַר דאָס פֿאָלק.

מ. ס.

מאיר׳ל.

(דאָס וואונדערבאַרע בלאַט).

(ענדע)

IV.

אויף מאָרגען איז מאיר אויפֿגעשטאַנען גאַנץ פֿריה, ער איז געוועזן גאַנץ פֿרעהליך, איז געווען צופֿרידען מיט דעם אָנבייסען וואָס מען האָט איהם געגעבען, ער האָט געהאַפּט דאָס אָנבייסען אין קעשענע און איז אַוועקגעלאָפֿען אין חדר. אויפֿ׳ן וועג האָט ער זיך שוין פֿאָרגעשטעלט ווי דער רבי וועט איהם ווייזען די צאַצקעס, ער וועט זעהן דעם מבול, דעם גרויסען טורעם, די נפֿילים. איך וועל מיך ניט דערשרעקען אַז איך וועל זיי דערזעהן, קלערט ער, און פֿיהלט אין זיך עפּיס אַ שרעקליכע פֿעסטקייט. איין זאַך האָט איהם אַביסיל בעאונרוהיגט: ער האָט זיך געשעמט בעטען דעם רבי׳ן ער זאָל איהם ווייזען די צאַצקעס, די קינדער וועלען נאָך לאַכען, ניין! איך וועל זאָגען אַז די מאַמע האָט געבעטען. אין דער מוטערס נאָמען, האָט ער געפֿיהלט, וועט ער זיך ניט שעמען און וועט זיין שטייפֿער.

אין חדר איז ער געקומען דער ערשטער. אין שטוב איז קיינער ניט געווען, אויסער ביין אייווין איז געשטאַנען די בעל־הבית׳טע, דערזעלבער קאָפּ וואָס האָט זיך נעכטען אַריינגערוקט אין טיהר און האָט אויסגעשריען „שלמה“, אין שטוב האָט געשמעקט מיט שוויים פֿון לייב, צוגעמישט מיט דעם ריח פֿון אַלטע בעטגעוואַנט, פֿון אַלטע, אָנגענומענע מיט שוויים — קאָלדערס. מאיר האָט אָבער דאָס ניט געפֿיהלט, ער איז איצט געווען אויפֿ׳ן העכסטען אופֿן צופֿרידען מיט׳ן חדר; ער האָט מיט אונגעדולד אַראָבגעוואָרפֿען פֿון זיך זיין פֿוטעריל אויפֿ׳ן בעט און איז גלייך כמעט צוגעלאָפֿען צום ווינקעל פּאָליצקע און האָט פֿון דאָרטען אַראָבגענומען דעם רבי׳ס חומש; אויף זיין געזיכט איז געווען אויסגעדריקט אַ עפּיס ניט קיין מענשליכעס גליק, אַ עפּיס אַ שרעק, ער האָט גלייך מיט ציטערדיגע הענד אויפֿגעמישט דאָס בלאַט, וואָס הויבט זיך אָן „הרמש על הארץ“ און האָט גלייך עס אַוועקגעשטעלט קעגען פֿענסטער און האָט געקוקט צי וועט זיך ניט דורכלייכטען. ער האָט אויף דעם בלאַט געפּרובט די אַלע אָפּעראַציעס וואָס נעכטען אויף זייער חומש אין דער היים, נאָר מיט מעהר פֿאָרזיכטיגקייט.

אין חדר זענען דערווייל געקומען עטליכע יונגליך, נאָר מאיר׳ל האָט זיי ניט בעמערקט זענענדיג פֿערטיפֿט אין חומש. איין יונגיל האָט זיך שטילערהייט אונטערגעגנב׳עט הינטער מאיר׳לען, אין דער צייט ווען ער האָט געהאַלטען דאָס בלאַט שטעהענדיג נעגען פֿענסטער וועלענדיג דורך איהם דורכזעהן, און האָט אַ פּאַטש געטהון מיט די הענד מאיר׳לען אין אויער און האָט אַ געשריי געטהון: „טטאַאי!“

מאיר האָט אויסגעשריען פֿון שרעק, האָט זיך אַ ציה געטהון צוריק... ביי איהם אין האַנד איז געבליבען אַ אויסגעריסענע בלאַט פֿון חומש, דאָס בלאַט וואָס הויבט זיך אָן: „הרמש על האר״ן“...

— האַ האַ האַ! האָט דאָס יונגיל זיך פֿונאַנדער געלאַכט פֿון מאיר׳לס שרעק, ניט בעמערקענדיג דאָס אויסגעריסענע בלאַט ביי מאיר׳לען אין האַנד.

דאָס בלאַט האָט געציטערט אין מאיר׳לס האַנד, מאיר׳ל האָט מיט שרעק און פֿערצווייפֿלונג געקוקט אויף דאָס בלאַט ווי איינער קוקט אויף זיין אומשולדיגען קרבן. ער איז געווען בלייך ווי קאַלך.

— אָי מאיר׳ל, ווער האָט דאָס אויסגעריסען אַ בלאַט פֿון חומש? — האָט אויסגעשריען דאָס יונגיל — ווי אַזוי? פֿון דעם רבי׳ס חומש, אַי אַי!

— ווער האָט אויסגעריסען אַ בלאַט, ווער? — האָבען געפֿרעגט צולויפֿענדיג צום טיש, נאָך אַ פּאָר קינדער.

—אָי, פֿון רבים חומש! — האָבען זיי אויסגעשריען מיט שרעק.

מאיר האָט אַראָבגעלאָזען דאָס בלאַט איבער'ן אָפֿענעם חומש, האָט צוטראָגען, עפּיס ווי תמ'עוואַטע געקוקט אויף דאָס בלאַט און האָט זיך ניט אַריהר געטהון, ניט געענטפֿערט.

— אַי אַי, מאיר'ל, ווער האָט דאָס געטהון?

אַ ביטערער געוויין, וועלכעס האָט מיט אַמאָל אויסגעשאָסען ביי מאיר'לען, האָט זיי געענטפֿערט אויף זייערע פֿראַגען.

מאיר'ל האָט אויסגעריסען דאָס בלאַט, מאיר'ל — האָבען די קינדער אויסגעשריען מיט שרעק -- ווי אַזוי האָסט דו דאָס אויסגעריסען? — האָבען זיי געענדיגט ווייך מיט מיטלייד.

— חיים! — האָט נור אויסגערעדט מאיר חליפּענדיג מיט אַ פּרעטענזיע, ניט אַראָבנעמענדיג די אויגען פֿון בלאַט, ווי ער וואָלט אפילו איצטער אויך וועלען זעהן אין דער אויסגעריסענער זייט צי זעהען זיך ניט פֿון דאָרטען אַרויס די צאַצקעס.

— איך בין ניט שולדיג — האָט חיים אויך כמעט מיט אַ געוויין זיך פֿערענטפֿערט.

— וואָס וויינט מאיר, הא? — פֿרעגט ביים איינוועגן די בעל־הבית'טע די קינדער.

-- ער האָט אויסגעריסען פֿון רבים חומש אַ בלאַט — ענטפֿערט מען איהר.

— ווי אַזוי?

— חיים האָט איהם איבערגעשראָקען.

— אַ ליגען — האָט געוויינט נאָך איין קול.

מאיר'ל מיט חיים'ען האָבען ביידע געוויינט, דאָס האָט געווירקט אויף דער בעל־הבית'טע.

— וויינט ניט, קינדער, וויין ניט מאירקע (זי האָט איהם ליעב געהאַט כמעט ווי אַ מוטער)! אפשר קען מען צוקלעבען דאָס בלאַט, דער רבי זאָל ניט וויסען. ווייזט, וואו איז דאָס? וויינט ניט, וויין ניט, מאירקע. איך וועל בעטען מיין שלמה'קען, וועט ער צוקלעבען — מיט די ווערטער איז זי צוגעגאַנגען צום טיש און האָט בעטראַכט דאָס אויסגעריסענע בלאַט און דעם אָרט, וואו עס איז געווען אויסגעריסען.

מאיר'ל שפּאַלט דאָס בלאַט.

— ניין, דאָס קען מען צוקלעבען אַז מען וועט גאָר ניט בעמערקען, האָט זי געזאָגט ווי איין אַלטער בעל־מלאכה וואָס ווייס גוט זיין אַרבייט, — מיין שלמה וועט דאָס צוקלעבען אַז דער רבי וועט דאָס גאָר ניט דערקענען, און אַז ער וועט דערקענען וועל איך איהם זאָגען אַז דאָס האָט מיין קליינער ברוך'קע אויסגעריסען. וויינט ניט, דער רבי וועט גאָר ניט וויסען.

זי האָט גענומען דעם חומש מיט דעם בלאַט און איז אַרויס דורך די טיהר, חיים האָט זיך גלייך בערוהיגט און האָט אויפֿגעהערט צו וויינען, שווערענדיג זיך פֿאַר די קינדער אַז ער איז ניט שולדיג

מאיר האָט נאָך אַליין געחליפּעט; ער האָט געהאַט מעהר וואָס צו וויינען ווי חיים... איהם האָט זיך געדאַכט אַז דאָס בלאַט האָט איצט אָנגעוואָרען זיין הייליגקייט און עס איז געבליבען אַ פּראָסטעס בלאַט ווי אַלע בלעטער.

אין צייט איין פֿערטיל שעה האָט שלמה'קע, אַ יונגיל פֿון אַ יאָהר 14, אַריינגעטראָגען דעם חומש מיט אַ גליקליכען אויסדרוק פֿון געזיכט וואָס ליגט נור אויף יענע גליקליכע מענשען, ווען זיי ענדיגען איין אַרבייט וואָס דאַרף איבערראַשען די וועלט... דאָס בלאַט איז געווען גוט איינגעקלייבט, כמעט גאָר ניט קענטיג, וואָס דאָס האָט אויך מאיר'לען בערוהיגט האָטש נאָך לאַנג ניט אין גאַנצען.

— ווי אַזוי האָסט דו דאָס אויסגעריסען מאיר? — האָט געפֿרעגט שלמה — דו זעהסט, אָבער גאָר ניט קענטיג, אַי, וואָלט דער רבי געשריען, אָהה! רייסט ניט אויס ווייטער.

די אַלע קינדער מיט שלמה'ן האָבען צוזאַמען מיט עפּיס אַ זעלטענער פֿאָרזיכטיגקייט, מיט אַ פּאָמפּע, אַוועק געלעגט דעם חומש אויפֿ'ן פּאליצקע אויף זיין שטענדיגען אָרט.

.V

מאיר איז געזעסען אָנגעשפּאַרט מיט די הענד איבערגעלייגט אי־בער'ן געזיכט און האָט געקלערט; די קינדער האָבען איהם ניט געשטערט, זיי זענען אַלע אוועק אין אַ ווינקעל. איהם זענען איצט די בילדער ווייניג געקראָכען אין קאָפּ, ער האָט אין זיי איצטער ווי עפּיס ניט געגלויבט. דער שרעק פֿאַר'ן רבין האָט איהם אַריין געפֿיהרט איצט אין איין אַנדער וועלט: ער האָט איצ־טער מיט אַמאָל דער־פֿיהלט עפּיס איין אָב־שטויסונג צום רבין, ער איז איהם געווען אַ דמ־שונא. פֿע, וואָסערע לאַנגע ברעמען ער האָט, וואָס פֿאַר אַ מיאוס'ע לולקע! וועלוועל איז דאָס טאַקי אַ גוטער רבי „אַי דער רבי! הלואי אָי גאָט! וואָלט ער היינט גאָר ניט געקומען, מאָרגען אויך ניט, אי־בערמאָרגען אויך ניט, עטליכע טעג ניט”. — „ס'איז אַליגען”! — פֿאַלט איהם פלוצלינג אַריין אין קאָפּ, -- דער רבי קען דאָס ניט געפֿינען די בילדער אין חומש... וועלוועל דער מלמד קען דאָס טאַקי שפּאַלטען דאָס בלאַט...

מיט'ן גאַנצען האַרצען פֿערלאַנגט ער עס זאָל זיך איצטער טרעפֿען אַ אומגליק צי אין שטאָדט צי מיט'ן רבין. ער וואָלט אפילו געווען זעהר צופֿרידען ווען ער אַליין וואָלט איצט קראַנק געוואָרען, די מאַמע וואָלט איהם, אגב, דאַן געקויפֿט עטליכע בלייקעס רויטע, בלויע. ניט ווילענדיג ניט ער זיך גאָר איבער דעם געדאַנק וועגען זיינע בלייקעס און עטליכע פֿאַרבען, וואָס האָט די לעצטע צייט ביי איהם אָב־גענומען זיין גאַנצע פֿאַנטאַזיע. דער געדאַנק אָבער אַז דער רבי קען נאָך דערקענען לאָזט איהם רוהיג ניט קלערען. „זאָל ער בעסער ניט

קומען", פערלאַנגט ער מיט'ן גאַנצען האַרצען, ער וואָלט וועלען אַז עס זאָל זיך עפּיס טרעפען היינט אַ אומגליק מיט'ן רבין, נאָר דאָך מיט דעם תנאי אַז נאָכדעם זאָל דאס אַלעס אויסקומען צו גוטען פאַר'ן רבין, ער זאָל נאָכהער ווערען רייך, גליקליך... אַ וואָס פאַר אַ גוטער רבי ער וואָלט געווען דאַן, באַשע איז אויך אַ גוטע, וואָס פאַר אַ גוטער שלמה! אַז איך וועל ווערען רייך (ער האָט אין דעם ניט געצווייפעלט) וועל איך איהם געבען אַ פולע געלד. ער האָט זיך בערוהיגט און האָט זיך איבערגעגעבען ווייטער דעם געדאנק וועגען די בלייקעס.

עס האָט זיך געעפענט די טיהר און עס איז אַריין ר' מרדכי מיט זיין פּרייסישער לולקע אין מויל.

„אָי, ווי פיינט האָב איך איהם, הלואי, הלואי אָ גאָט! זאָל ער ניט דער־קענען" — לויפט דורך ביי מאיר'לען דורכ'ן קאָפּ עפּיס אָהן ווערטער און ער ווערט בלייך...

דער רבי האָט דאָס בלאַז ניט דערקענט און מאיר'ל איז אין געדאַנק גוט פריינד געוואָרען מיט'ן רבין און האָט אפילו זיך אַליין געזידעלט וואָס ער האָט אויף איהם געקלערט אַזעלכע בייז, נאָר לערנען האָט ער פאָרט ניט געקענט „דעם טאָג: דעם רבים חומש פלעגט יעדער רגע צוציהען זיין געדאַנק צו איהם און ער פלעגט זיך פערטראַכטען, ניט קוקענדיג וואָס ער אַליין איז פון דעם ניט געוועזן צופרידען וועלענדיג צופרידען שטעלען דעם רבין. דער רבי האָט איהם אויך ניט געצעפעט ווייל ער האָט בעמערקט די בלייכקייט אויף זיין געזיכט און האָט געגלויבט דאָס היינט איז דאָס ביי איהם ניט זיין געוועהנליכע פערטראַכטקייט, נאר דאָס ער מוז עפּיס זיין ניט געזונד...

די קינדער האָבען גלייך פערגעסען אָן זייער גאַנצען שפּיעל וואָס זיי האָבען אויפגעפיהרט מיט מאיר'ן, נאָר ער אָבער האָט דאָס לאַנג נאָך ניט פערגעסען און האָט נאָך אַלין געגלויבט אַז אין בלאַט געפינען זיך ווירקליך זעלטענע רייכע, פאַנטאַסטישע בילדער, און יעדעס מאָל, ווען ער פלעגט זיך דערמאַנען, פלעגט איהם עפּיס אַ אומפּער־שטענדליכער אומעט און טיפער פערדרוס בעהערשען און ער פלעגט זיך מוזען פערקלערען. רעדען וועגען דעם האָט ער פאַר וואָס עפּיס מיט קיינעם ניט געוואָלט און האָט דאָס נור געשטיקט ביי זיך אין האַרצען.

אין אַ צייט שפּעטער ווען מאיר'ל האָט שוין ניט געצווייפעלט אַז די געשיכטע מיט דעם בלאַט איז נור געווען אַ קינדערשע פאַנ־טאַזיע — האָט איהם דאָך פערדראָסען פאַר וואָס איז דאָס ניט גע־ווען אין דער אמת'ען. איהם איז געווען שאַדע אָבזואָגען זיך פון יענע קינדערשע הייליגע פאַנטאַזיעס אין וועלכע דאָס בלאַט האָט איהם דאַן אַריינגעפיהרט. ג. טשארני.

קאַלִיקֶעס.

פון מ. ספעקטאר.

(פאָרטזעטצונג)

די וואַרשאָווער אַנטיסעמיטישע צייטונגען הערען ניט אויף שרייען און אָנווייזען מיט די פינגער אַז יודען נעהמען אָב פוילען, ווי פער־בויען די גאַסען מיט יודישע פאַלאַצען און אַלע יודען ווערען מיליאָ־נערען אויף פוילישער ערד.

די עפּידעמיע פון די פלעצער פערגרעסערט זיך אַזוי שטאַרק אַז אָרימע יודען, יונגליך און אפילו ווייבער וואָס פערמאָגען נור פינף אָדער צעהן רובל אויף האַננעלד האָבען אויך אָנגעהויבען שרייען: „פלעטצער, פלעטצעליך גיט אַ הער!"

און די מעקלערס האָבען פאַר די צעהנרובלדיגע סוחרים אויך געפונען פלעטצער צו צוויי קאפּיקעס איין אייל, איהר האָט צעהן רובל נאָט אייך 500 איילען, פינף רובל 250 איילען, דריי רובל 150 איילען פלאַטץ, אַי די קאָפּיקענע פלעטצער זענען ווייט פון וואַרשא, נאר עס איז ניט קיין אומגליק: דאָס ווייס יעדער אַז וואַרשא האַלט זיך אין איין בויען, עס איז שוין כמעט קיין פלאַטץ ניט דאָ וואו צו בויען, מען ציהט שוין ביז פינף און זעקס שטאָק, נו וועט מען מיט אַ פאָר יאָהר צו צוהען וואַרשא ביז די קאפּיקענע ווייטע פלעצער.

און אַלע יודען, ווער עס פערמאָגט נור איין איינציג דרייערל אויף האַנדגעלד קויפט פלעטצער פאַר עטליכע הונדערט רובל, האָטש קיינער האָט ניט אויף הוצאות ער זאָל פאָהרען אַ מאָל אנקוקען זיין פלאַטץ.

די ווייטע פלעטצער זענען נור זאַמדיגע בערג, זיי קענען קיין שום נוטצען ניט ברייננען, זאָנען איניגע, עס איז גאָר צו זיי קיין וועג ניט דאָ, מען קען אַהין ניט קומען מיט קיין שליטען, מיט קיין וואָגען און ניט מיט קיין שיף, נאָר עס מאַכט ניט אויס, די עפּידעמיע פון די פלעטצער איז אַזוי שטאַרק, די פאַנטאַזיע אין די יודישע קראַנקע דרעה קעפּ איז אַזוי גרויס, אַז די בערג וועט מען אָבגראָבען, מען וועט צו די קאפּיקענע פלעטצער בויען באַהנען, ברוקירען וועגען, גראָבען קאַנאַלען און מען וועט זיך אַהין שליטלען, פאָהרען און שיפען זיך.

אויף אַלע גאַסען עפענען זיך דוקא ניט קיין יודישע נאר פוילישע קאַנטאָרען מיט אויסגעשטעלטע פּרייסקוראַנטען צו 2 אָדער 3 קאפּיקעס איין אייל פלאַטץ, און יודישע אָרימע לייט פערזעצען די בעבעכעס און מען טראָגט די לעצטע יודישע קאפּיקעס אין די ניט יודישע קאַנטאָרען.

די פוילישע פאמעשציקעס, וואָס האָבען געהאַט הונדערטער אין טויזענטער מאָרגעס זאַמדיגע ערד, וועלכע טויגען צו גאָר ניט און ברייננען ניט קיין שום הכנסה, האָבען דערהערט ווי יודען זענען משוגע געוואָרען אויף „פלעטצער", האָבען זיי געעפענט קאַנטאָרען אין וועלכע יודיש געלד האָט זיך געגאָסען ווי אַ רעגען נאָך אַ גרויסער המאַרע. די געוועזענע אָרימע פוילישע פּריצים זענען פון יודיש געלד בערייכט געוואָרען, און די פוילישע אַנטיסעמיטישע צייטונגען האָבען פון דעסטוועגען ניט אויפגעהערט צו ליאַרמען אַז יודען נעהמען אָב פוילען, יודען בויען פאַלאַצען אויף זייער ערד און ווערען מיליאָנערען.

אין שטאָדט ווערט גערעדט אַז עס קענען קומען נאָך טויזענדער יודישע פאַמיליעס זיך בעזעצען אין וואַרשא, און הייזער, וואָהנונגען און פלעטצער ווערען נאָך טייערער און טייערער.

ר' שלמה אהרן ווייסענזילבער, וואָס איז ערשט מיט אַ פאָר יאָהר געוועזן אַ מיטעלער בַּעַל־הַבַּיִת, אַ געוועהנליכער סוחֵר, האַלט מען איצט פאַר אַ גביר; ער זאָגט איצט צו זיינער אַ טאָכטער ביז דרייסיג טויזענד רובל נְדָן, האָטש ער האָט קיין עַיִן־הָרָע אַ פולע שטיב מיט קינדער.

דיזעלבע מעקלערס פון פלעטצער און הייזער, די געוועזענע שַׁדְכָנִים האָבען פאַר זיין טאָכטער פאָרגעשלאָגען דעם זוהן פון דעם געוויסען אַלטען גביר אין דער פּראָווינץ, ר' קלמן לאָוויצער פון לאָוראָווע, וועל־כער איז אומעטום בעוואוסט פאַר איינעם פון די אָרענטליכסטע גרויסע סוחרים; זיין זוהן איז ביי איהם אַ בן יחיד, ער גיט איהם פופצעהן טויזענד רובל נדן און איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר איז ער איין יוֹרֵשׁ.

ר' קלמן לאָוויצער קען יעדער פאַר אַ פונדאַמענטאַלנעם גביר, און עס איז קיין וואונדער ניט: ער וואָהנט שטענדיג אין דער פּראָווינץ, וואו דאָס לעבען איז ביליג, זיין הויז ווייס ניט פון דעם לוקסוס מיט אַנדערע גרויסע הוצאות, וואס די גרויסע שטאָדט פאָדערט וואו, ווילענדיג ניט ווילענדיג, מוז יעדער פון קליין ביז גרויס זיין אַ גרויסער בַּעַל־הוֹצָאָה. לאָוויצער ווייסט אַליין וואָס צו טהון מיט זיין געלד, ער וואַקסט מיט יעדען טאָג און דערצו האָט ער גוטע געשעפטען.

אַזוי האָבען דעם שידוך פאָרגעשטעלט די שדכנים. אַלע ווייסען דאָס, און ה' ווייסענזילבער ווייס דאָס אויך. און דערצו קען ער לאָוויצערען מיט זיין זוהן, וועלכער איז זעהר אַ לייטישער יונגערמאַן. ווייסענזילבער האָט זיך קיין מאָל ניט פאָרגעשטעלט קומען צו אַזאַ גרויסען שידוך, נאר אַז גאָט האָט איהם געהאָלפען אַז מען רעדט איהם אַזאַ שידוך און מען וויל איהם, פאַר וואָס זשע זאָל ער ניט וועלען?

זיין טאָכטער סאַלטשע איז אַפּילו ניט געפעלען צו נעהמען אַ חתן פון דער פּראָווינץ, נאר אַז זי האָט געהערט אַז זיין טאַטע איז זעהר רייך און ער איז אַ בן יחיד, איין יורש איבער הונדערט און צוואנציג יאָהר, איז זי מרוצה געוואָרען. אין וואַרשא האָט זי גענוג חברת'עס, וועלכע האָבען חתונה געהאַט פאַר יונגע לייט טאַקע פון ווארשא, זיי געהען חסידיש געקליידעט, זיי זענען אונוויסענד, ווייסען זיך ניט ווי צו אויפפיהרען אין געזעלשאַפט, עס איז פּראָסט אַ בזיון מיט זיי צו שפּאַצירען אין גאַס און פון דעסטוועגען שאַדעט ניט איהרע חברת'עס, יעדעס יאָהר פאָהרען אָהן די מאַנען קיין אויסלאַנד, גלייך ווי די דייטשע ווייבער, און שפּאַצירען אין די וואַרשאָווער שטאָדט גערטנער און אויף די גוישע גאַסען אָהן די מאַנען, פערקעהרט זיי האָבען ביי זייערע פּראָסטע חסידישע מאַנען גאָלדענע וועלטען ווען זיי זענען נור רייך.

און פריילין סאַלטשא איז אויך בעשטאַנען אויף דעם שידוך מיט הירשלען.

סאַלטשע איז געוועזען אַ פריילין פון אַ יאָהר צוויי און צוואַנציג אַ טונקעלע בלאָנדינקע מיט גרויע אויגען, אַ שפּיצעכיג נעזיל; שענע האָר, וועלכע זי האָט קינסטליך שען געקענט פערקעמען; הויך געוואַקסען, נור הויט און ביין, אַ אויסגעוואַקסענע טאַליע, אויף וועלכער עס איז אַלײן געלעגען אַזוי שען, האָטש איהרע עלטערען זענען פון דער פרומער קלאַסע יודען, נאר זי איז ערצויגען געוואָרען אויף עטליכע פּוילישע ראָמאַנען און ערצעהלונגען, וועלכע די פּוילישע צייטונג, וואָס איהר פאָטער שרייבט אויס צו ליעב געשעפט גיט זיי אַלס ביילאַגע אָדער פּרעמיע. אויסער ווי מיט איהרע עלטערען און ברידער, רעדט זי מיט קיינעם ניט קיין יודיש נור פּויליש, וועלכע זי קען ווי אַ געבאָרענע פּאָלקע און שטאָלצירט דערמיט דאָס ווען זי געהט אין די קריסטליכע קלייטען קויפען, דערקענט מען ניט אַז זי איז אַ יודיש קינד. —

*

אויף דער צווייטער וואָך איז הירשעל מיט זיינע עלטערן געקומען קיין וואַרשא, די שדכנים האָבען שטאַרק געאַרבעט, חתן כלה האָבען זיך אָנגעקוקט, און דער שידוך איז למזל געוואָרען. ר' קלמן לאַוויצער האָט געלעגט פופצעהן טויזענד רובל נדן פון חתן'ס צד, און ר' שלמה אהרן פון כלה'ס צד דרייסיג טויזענד. די חתונה האָט מען אָבגעלעגט אויף אַ קורצע צייט.

די מחותנים צווישען זיך האָבען שוין פיעל גערעדט וועגען דעם, מיט וואָס פאַר אַ געשעפט דאָס נייע פּאָר פּאָלק וועט זיך פערנעהמען נאָך דער חתונה, און עס איז ביי זיי געבליבען, אַז קיין בעסער געשעפט קען גאָר ניט זיין ווי אָנהויבען האַנדלען מיט פּלעצער און מיט הייזער, ווער שמועסט נאָך מיט אַזאַ אייגענעם קאַפּיטאַל ווי פינף און פערציג טויזענד רובל, וועלכע די קינדער פערמאָגען.

— נו וואָס זאָגסט דו, הירשעל, האָבען די מחותנים געפרעגט, ווי געפעלט דיר דאָס געשעפט?

הירשעל האָט אויף די פראַגע ניט געענטפערט.

— ער איז איצט פערנעהמען מיט דער כלה, האָבען די מחותנים פרעהליך געלאַכט, ווי קען ער איצט אין זינען האָבען געשעפטען?

— איך רעכען קיין געשעפטען פיהרען, האָט הירשעל קוים געענטפערט.

— וואָס הייסט קיין געשעפטען, וואָס'זשע דען וועסט דו טהון?

— איך וועל אַרבייטען.

— וואָס הייסט, דו וועסט אַרבייטען, וואָס וועסט דו אַרבייטען?

— איך וועל ערשט איצט זיך אָנהויבען לערנען, כדי איך זאָל עפּיס קענען, דערווייל קען איך גאָר ניט.

— מיט אַזאַ קאַפּיטאַל ווי דו פערמאָגסט איצטער, קען מען זיין אַ שענער סוחר און מען קען פערדיענען שען געלד, ובפרט נאָך דער חתונה ווען קיין גרויסע הוצאות איז ניט דאָ, קיין קינדער האָט מען נאָך ניט.

— איך וויל זיך אָבער בעוואָרענען, ווען איך וועל אַמאָל זיין אַ בעל הוצאה, קיין קאַפּיטאַל קען ניט בעוואָרענען...

— היינטיגע קינדער ווילען זיין קליגער פון די עלטערן, האָבען די מחותנים געלאַכט פון הירשלען.

— ער איז אַ פּנים ביי אייך טאַקע אויסגעוואַקסען ווי אַ בן־יחיד, האָט זיך ווייסענזילבער געווענדעט צו הירשעלס פאָטער. מען מעג זיין אַ בן יחיד, נאר אַ קינד דאַרף מען האַלטען שטאַרק אין די הענד.

—איך האָב איהם צו פיעל ליעב, איך זאָל איהם ניט נאָכגעבען זיינע קאַפּריזען, ער וועט עלטער ווערען און האָבען אַ פרוי מיט קינדער, וועט ער אַנדערש ווערען. אַ יונגער מאַן וואָס באָדט זיך שטענדיג אין געלד און האָט קיין שום דאגות ניט האָט אין זינען נאַרישקייטען. וועלכער יונגער מאַן אין זיינע יאָהרען מיט קיין עין־הרע אַזאַ נדן פון פינף און פערציג טויזענט רובל וויל דאָס טראַכטען וועגען פּרנסה?

ווייסענזילבער האָט געקוואָלען פון די ווערטער, און באמת, ער נעהמט איין אידעם פון אַזאַ רייך אָרט, וואו מען האָט קיין מאָל ניט געוואוסט פון קיין נויט און זיך שטענדיג געבאָדט אין געלד. וואָס געהט איהם אָן געשעפט? זיין קאַפּיטאַל אַליין קען איהם מפרנס זיין, אפילו ווען ער זאָל קיין געשעפטען ניט האָבען, נאָר אַז ער וועט עלטער ווערען וועט ער פּראַקטישער ווערען און וועט פערשטעהן אַז וואָס מעהר געלד מען האָט, איז בעסער.

— ניש־קשה, מיין טאָכטער זאָל לעבען וועט איהם שוין אויסלערנען, האָט ווייסענזילבער ווייטער גערעדט, זי איז שוין אַ סך פּראַקטישער פון איהם, זי ווייס שוין וואָס אַ רובל איז; גאָט ווייס, וואָס ער טהוט, ער איז דער בעסטער שדכן און ווייס ווי צונויפּפּאָרען.— אָט איז זי, האָט ער אָנגעוויזען אויף סאַלטשען, וועלכע איז פרעהליך אָנגעקומען אין אַ נייע העל בלוי זיידען קלייד.— קום נאָר אַ הער, מיין טאָכטער, ווי געפעלט דיר דער חתן, אַ יאָ אַ קליינשטעדטילדיגער.

סאַלטשע האָט ניט געענטפערט, נאר זעהר זיך צולאַכט.

—נו וואָס ענטפערסט דו מיר ניט טאָכטעריוני, האָט זי דער פאָטער געצויגען צו זיך, און סאַלטשע האָט זיך צוריקגעריסען און נאָך מעהר געלאַכט.

— איך געה היינט מיט מיין חתן אין טהעאַטער, גיב אונז אויף בילעטען טאַטע!

— נו, און דיין חתן קויפט נאָר ניט קיין בילעטען? האָט ווייסענזילבער געפרעגט מיט אַ געלעכטער.

— ניין, ער איז אַ קליינשטעדטילדיגער, ער ווייס ניט אַז אַ חתן דאַרף זאָרגען פאַר בילעטען אין טעהאַטער, האָט סאַלטשע ווייטער געלאַכט.

די מחותנים האָבען זיך צולאַכט און איהר געגעבען יעדער צו געלד פּאַפּיערליך.

— נו און אויף שאָקאָלאַד? ביי אונז אין וואַרשא עסט מען אין טעהאַטער שאָקאָלאַד.

די מחותנים האָבען מיט אַ נעלעכטער ווייטער געלד געגעבען.

— קום, חתן! האָט זיך סאַלטשע געווענדעט צו הירשלען, קום, וועלען מיר הולען, זעהסט וויפיעל געלד מען האָט אונז געגעבען אויף צו הולען.

— קינדער בלייבען קינדער, זיי האָבען נור אין זינען קינדערשע זאַכען און וואָס מעהר צו צונעהמען ביי די עלטערן, האָבען די מחותנים גערעדט צווישען זיך און מיר ווילען אַז זיי זאָלען שוין פערשטעהן וואָס הייסט פּרנסה און ווי אַזוי מען פערדינט געלד, מיר מוזען אויף זיי נאָך פיעל יאָהרען אַכטונג געבען און זאָרגען ביז זיי וועלען ווערען מענשען.

סאַלטשע מיט הירשלען האָבען זיך געזעגענט מיט זייערע עלטערן און זענען אַוועקגעגאַנגען.

די מחותנים האָבען נאָכגעקוקט דעם יונגען פּאָר פּאָלק מיט שמחה און נחת.

— דו ביזט אַמאָל געוועזען אין טעהאַטער? האָט סאַלטשע

געפֿרעגט איהר חתן, פֿאָהרענדיג מיט איהם אויף אַ דראָשקע.

— אין לאַווראָווע, ווען עס פֿלעגען אָנקומען אַקטיאָרען.

— האַ, האַ, לאַווראָווער טעהאַטער, איך שטעל זיך פֿאָר.

— וואָס רעדסט דו, הירשעל, אַזוי ווינציג מיט מיר? האָט סאָלטשע פלוצים געפֿרעגט איהר חתן, ביזט נאָך גאָר אַ קליין שטעדטילדיגער.

— אודאי איז לאַווראָווע אַ קלענערע שטאָדט פֿון וואַרשא, האָט הירשעל געענטפֿערט.

— אַז דו וועסט וואהנען אין וואַרשא, וועסט דו אַנדערש ווערען, אַ יאָ, הירשעל.

— איך קען איצטער ניט וויסען וואָס עס קען פֿון מיר שפּעטער ווערען.

זיי זענען צוגעפֿאָהרען צום טעהאַטער און זיצענדיג מיט איהר חתן אין אַ צעהן רובלדיגער לאָזשע האָט זי פֿערגעסען אַז התן, צי ער איז אַ גרויסשטעדטיגער אָדער אַ קליין־שטעדטיגער, צי ער רעדט מיט איהר אַ סך אָדער ווינציג און זיך פֿערטראַכט אויף אַנדערע רייכע קליידער, וואָס האָבען בעשיינט די לאָזשעס אין טעהאַטער און איבערהויפּט אויף די קליידער, וואָס די אקטריסעס טראָגען ווען זיי געהען אַרויס אויף דער סצענע.

פֿערבייסענדיג אַלע מאָל מיט אַ שטיק שאָקאָלאַד פֿון דער גרויסער שענער פודלע, האָט זי אַלע מאָל געזאָגט:

אַך ווי שען, וואָס פֿאַר אַ קאָליער!.. וואָס פֿאַר אַ באַנד.. וואָס פֿאַר אַ פֿעדער: ווי שען איז דאָס קלייד גענייט!.. דו זעהסט הירשעל! האָט זי געזאָגט ניט אומקוקענדיג זיך אויף איהם.

נאַר הירשעל האָט גאָר ניט נעזעהן און גיט געהערט. ער איז אין גאַנצען געוועזען ווייט, ווייט...

(פֿאָרטזעטצונג קומט)

דער זשאַרגאָן.

די צווייטע אַרט פֿון ווערטער, וועלכע דריקען אויס אַ לעבעדיגע זאַך און די אייגענשאַפֿטען און מעשים פֿון אַ לעבעדיגען וועזען, זענען טהייל העברעאיש טהייל דייטש. אין פֿיעל פֿעלען זענען פֿאַר איין און דיזעלבע זאַך פֿאַראַן צוויי בעצייכנונגען, א העברעאישע און אַ דייטשע. דאָ זעהען מיר, דאָס וואו דער זשאַרגאָן וויל אויסדריקען עטוואָס, וואָס האָט אין זיך ניט קיין נאַציאָנאַלע אונטערשיעדען, אַ אַלגעמיין מענשליכע זאַך, בענוצט ער דייטשע ווערטער, ווי למשל: געהען, לעבען, שטאַרבען. מענש, בעצייכנונגען פון היות און זאָ ווייטער. וויל אָבער די שפּראַך אויסדריקען אַ געוויסע מיינונג פֿון דער פערזאָן אָדער דער אייגענשאַפֿט אָדער טהעטיגקייט, ווערט געברויכט על פי רוב אַ העברעאישעס וואָרט, ווי חָכָם, חָכְמָה, פְּעוּלָה, גְבוּרָה און זאָ ווייטער. מיר ווילען דאָס ערקלערען, וואָס מיר מיינען. בשעת עס רעדט זיך מכח זאַכען אָדער ווירקונגען, וועלכע זענען אַזוי איינפאַך, דאָס מען קען זיי זעהען מיט אונזערע חושים און פֿערשטעהען מיט דעם איינפֿאַכסטען פֿערשטאַנד, דריקט יעדע שפּראַך דורך איהרע פֿערשיעדענע ווערטער אין גרונד דיזעלבע זאַך אויס. ווען די דייטשע שפּראַך זאָגט פֿערד אָדער הויז, די העברעאישע סוס אָדער בַּיִת, די רוסישע אַנדערע ווערטער, מיינען די אַלע שפּראַכען דיזעלבע זאַך. ווען אָבער די דייטשע שפּראַך זאָגט קלוג, די העברעאישע חָכָם אָדער נָבוֹן, די רוסישע אומני (умный), בעצייכענען די אַלע שפּראַכען ניט אַקוראַט דיזעלבע זאַך, נאַר נ אָ ה ע נ ט דיזעלבע זאַך. דען ווער עס איז קלוג און וואָס עס איז קלוג, דעריבער זענען ניט נור די מיינונגען פֿון די מענשען ניט גאַנץ גלייך, נאָר אויך די מיינונגען פֿון די נאַציאָנען. אייגענשאַפֿטען וועלכע איין פֿאָלק קען האַלטען פֿאַר קלוג, קען דאָס אַנדערע פֿאָלק האַלטען גאָר פֿאַר דעם היפך. אייגענשאַפֿטען, וועלכע עס קומען אַרויס ביי איין פֿאָלק פֿון דער טיפֿקייט פֿון כאַראַקטער און זענען ניט אַ צייכען פֿון אַ קליינעם פֿערשטאַנד, קענען זיך דוכטען דעם אַנדער פֿאָלק אַלס פֿעהלער פֿון שֵׂכֶל. אלס אַ שלעכטעס פֿערשטעהען. דאָסזעלבע איז מיט אַלע אַנדערע אייגענשאַפֿטען. די גאַיוועטעט, די אָפֿענהייט פֿון כאַראַקטער קען ביי אַ אַנדער פֿאָלק אויסזעהען ווי נאַרישקייט, און דאָס איז דאָך געוויס אַ טעות. וואָס איין פֿאָלק פערשטעהט אונטער קלוג, נאַריש, און די העכערע מאָראַלישע בעגריפען ווי אֱמֶת, צְדָקָה, יוֹשֶׁר וכו׳ איז ניט אַקוראַט דאָסזעלבע, ווי וואָס אַ אַנדער פֿאָלק פֿערשטעהט דערונטער. עס איז נור עהנליך, אָבער ניט גלייך. אַזוי ווי עס איז פערשידען דער נאַציאָנאַלע כאַראַקטער פֿון יעדען פֿאָלק אַזוי אונטערשיידען זיך די בעגריפֿען, וועלכע יעדעס פֿאָלק שטעלט זיך פֿאָר איבער אַליך, וואָס מען קען ניט אָננעהמען מיט די חושים און ניט גלייך פֿערשטעהען מיט דעם איינפֿאַכסטען פֿערשטאַנד.

פֿאַר בעגריפֿען, ווי חָכְמָה, חָכָם, פְּעוּלָה, תְּפִיסָה, און זאָ ווייטער האָט דער זשאַרגאָן געמוזט נעהמען העברעאישע ווערטער, וואָרום די דייטשע ווערטער דריקען ניט אַקוראַט דאָס אויס, וואָס דער יודישער נאַציאָנאַלער גייסט פֿערשטעהט אונטער זיי. דייטשע אָדער אַנדערע פֿרעמדע ווערטער פֿאַר אַזוינע בעגריפֿען פֿעהלען איבערהויפּט אים זשאַרגאָן. צוריק זעהען מיר אין זשאַרגאָן אַ גרויסע צאָהל דאָפּעלטע ווערטער, העברעאישע און דייטשע, פֿאַר איין און דיזעלבע זאַך, לְמָשָׁל, קראַפֿט, כֹּחַ; שטאַרקער, גִבּוֹר; נאַר, שׁוֹטֶה, פֶּתִי; פֿערשטאַנד, שֵׂכֶל; קראַנקער, חוֹלֶה און זאָ ווייטער. דאָס זענען בעגריפֿען, וועלכע האָבען ניט אַזאַ נאַציאָנאַלע פּאַ״ב, ווי די פֿריהער אויפֿגעצעהלטע, דער זשאַרגאָן האָט פֿאַר אַזוינע בעגריפֿען געלאָזען די דייטשע ווערטער, האָט אָבער צו זיי צוגעשטעלט נאָך העברעאישע ווערטער פֿאַר דעם פֿאַל, וואו דער זשאַרגאָן וויל געבען די דאָזיגע ווערטער אַ בעזונדערע קראַפֿט. כח איז שטאַרקער איידער קראַפֿט, האָבען אין זיך אַ כח איז מעהר איידער האָבען אין זיך אַ קראַפֿט און דריקט אויס אין זשאַרגאָן אַ בעזונדערע פֿאָרטרעפֿליכקייט, כמעט אַ טאַלאַנט. דעסגלייכען איז שׁוֹטֶה אָדער פֶּתִי פֿיעל שטאַרקער איידער נאַר, און דריקט אויס כלומרשט דעם נאַציאָנאַלען נאַר, דעם יודישען נאַר, דאָס וואָרט נאַר לייגט זיך אים זשאַרגאָן אויף אַ גוי נור זעהר שלעכט, דאָס וואָרט שוטה אָדער פּתי אָבער גאָר ניט. מיט די דאָזיגע העברעאישע ווערטער בעצייכנעט דער זשאַרגאָן חֶסְרוֹנוֹת פֿון דעם פֿערשטאַנד, ווי זיי געפֿינען זיך דערהויפּט ביים יודען. פֿאַר שרייען, רעדען, וויינען און זאָ ווייטער האָט דער זשאַרגאָן נור דייטשע ווערטער, וואָרום דאָס זענען ביי אַלע מענשען גלייך, אָהן אונטערשיעד פֿון דער נאַציאָן, פֿאַר לאַרעמען האָט אָבער דער זשאַרגאָן אויך אַ העברעאישעס וואָרט רעש׳ען. דען דאָס איז אַ צוזאַמענגעזעצטע טהעטיגקייט, אין וועלכער עס ווערען אויסגעדריקט געפֿיהלען, כַּעַס, שִׂנְאָה. אין אַזאַ טהעטיגקייט ליגט עטוואָס פֿון דעם נאַציאָנאַלען כאַראַקטער, דערפֿאַר האָט דער זשאַרגאָן צוזאַמען מיט דעם דייטשען וואָרט לאַרעמען נאָך איינגעפֿיהרט דאָס העברעאישע רעש׳ען. קראַנק איז אַ דייטשעס וואָרט אין זשאַרגאָן, וויל אָבער די שפּראַך אויסדריקען אַ גרעסערע שטאַרקייט פֿון דער קראַנקהייט און ערוועקען רחמנות צום קראַנקען, געברויכט זי דאָס העברעאישע וואָרט חולה. אין דעם וואָרט חולה ליגט ניט נור אַ בעצייכנונג פֿון אַ געוויסען צושטאַנד פֿון דעם מענשען, נאָר אויך אַ געוויסעס געפֿיהל צו דעם צושטאַנד, אַ בעזאָרגט זיין, אַ רחמנות.

(פֿאָרטזעטצונג קומט). ד״ר נ. סירקין.

דרוקפֿעהלער.

אין נר. 35 זייטע 6 איז אָבגעדרוקט געוואָרען: "עס פֿעהלט ביי איהם די ריינקייט פֿון געדאַנקען", עס האָט געדאַרפֿט שטעהען: די רייכקייט.

בריעפֿקאַסטען פֿון דער אַדמיניסטראַציאָן.

הערר ל. ל. זייט מוחל, הערט אויס,
אייער בריעף האָבען מיר ערהאַלטען.
דעם שיר אַריינגעוואָרפֿען טיעף אין קויש,
און דאָס געלד בעהאַלטען.

פיר די הונגריגע אין בעסאראביען.

פאָנא קרוינעס, ווארשא 1 רובל.

די טעג

ווערט ארויס פון דרוק

דער פיערטער ציוניסטען קאנגרעס אין לאנדאן.

פון ד"ר יוסף לוריא.

אין דעם ביכעל וועלען אריינקומען אלע רעדען פון ד"ר הערצל, ד"ר נארדוי, פראפעסאר מאנדעלשטאם, ד"ר גאסטער, סאקאלאוו, באנקדירעקטאר וואלפזאהן, אויך אלע דעבאטען און בעשרייבונגען פון די קאָנגרעס־טעג.

פרייז 10 קאפ׳, מיט פארטא 12 קאפ׳.

ציוניסטישע חברות בעקומען גרויסען ראבאט.

מיט אלע בעשטעלונגען זיך צו ווענדען אן:

Издательство „Ахiасафъ", Варшава.

מינדליך: טווארדא 6 וואהנונג 4.

עס איז ערשיענען איין

אלבום

מיט דעם נאמען:

מראה ארץ ישראל והמושבות

אנזיכטען פון פאלעסטינא און די יודישע קאלאניעס

פאָטאָגראָפירט און בעשריבען פון י. ראפאלאָוויץ און מ. זאַכס.

דער אַלבום ענטהאַלט פרעכטיגע בילדער פון אַלע יודישע קאלאָניעס אין ארץ־ישראל מיט בעשרייבונג אין העברעאישער און דייטשער שפראַך, פון זייער ענטשטעהונג און יעצטיגען שטאַנד, אויך

בילדער פון וויכטיגע ערטער און שטעדט אין ארץ־ישראל

די בילדער זענען קונסטפאָל געאַרבייט און געדרוקט אין איינער פון די בעסטע קונסטדרוקערייען אין דייטשלאַנד, און די בעשרייבונגען געבען דעם לעזער אַ פאָלשטענדיגעס בילד פון די קאָלאָניעס און דעם לעבען פון די יודישע אַקערבויער אין ארץ־ישראל.

דער אַלבום קען דיענען אַלס בעסטעס געשענק און צירונג אין שטוב.

פרייז פון אלבום 3 רובל מיט פארטא.

אויף פערלאַנגען איז אויך צו בעקומען אין פּראַכט־וויס־בלוי מיט גאָלדשניט איינבאַנד צום פרייז פון 4 רובל.

צו בעקומען ביי

חברת „אחיאסף" ווארשא.

Verlag „ACHIASAF", Warschau

נשלם עד גמירא הס׳

דברי ימי ישראל להפרופ׳ גרעץ.

יצא לאור ונמצא להמכר כל החלק השמיני והוא האחרון לס׳ הזה.

הננו חושבים, כי הקוראים העברים יקבלו ברצון את הבשורה, כי הספר הגדול והנכבד הזה נשלם עד תמו, ונמצא להמכר בשוק הספרים. מלאכה גדולה ורבה השלים הח׳ המתרגם, בהעתיקו את הספר הגדול הזה מאשכנזית לעבריה, בהפיצו אור עליו בהערותיו ומילואיו, ועוד יותר בהשלימו את אשר החסיר המחבר בדברי ימי עמנו במדינות רוסיא ופולין ע"פ המקורות החדשים. מלאכה גדולה וקשה — הננו מרשים לנו להגיד — עשה גם המו"ל, בהוציאו את כל הספר לאור, למרות מיעוט הקונים על ספרים עברים ורבוי ההוצאות והיגיעה.

אך למותר הוא להרבות דברים ע"ד גדל נחיצות ס׳ תולדות ישראל לכל איש מישראל. הודות להתנועה הלאמית, אשר פרצה בתוכנו התעורר רגש האהבה ללשוננו ולספרותנו, וביחוד גברה התשוקה בכל מפלגות העם ללמוד ולדעת תולדות ישראל. איזה רגש נסתר יגיד לעמנו, כי הפצת תולדות ישראל ברבים נחוץ לקיומו ולהתאחדות כל כחות הלאם כלו, כל איש או לאום, המחשב דרכו בחיים, צריך להתבונן אל העבר ולבקש מפיו עצה ותושיה, וכל בן ישראל, החפץ לקחת חלק בעבודת הלאום, צריך מתחלה לחקור ולדעת את תכונת נפש העם מה הוא, ואת כל אשר עבר עליו בכל הזמנים, כי רק יודעי עמם וצביונו יצלחו להשפיע עליו מרוחם.—

ומה נגיד על ערך הספר עצמו? גרעץ הוא התיר הגדול בדברי ימי ישראל, אשר בחכמתו ודעתו הרחבה, בחריצותו ובקיאותו בכל חדרי ספרות ישראל הקים את הבנין המפואר הזה, אשר אליו יביט כל איש מישראל וחי: היי הרוח והלאום! — אחד ומיוחד הוא הספר הזה בספרותנו בציור ולבון המעשים, בהצעת הדברים בסגנון ברור ונמלץ, בעומק הרעיון וקלות ההבנה, וכל איש אשר יחפוץ לקנות לו ידיעה שלמה וברורה במקצוע תולדות ישראל יקנה את הספר רב הכמות והאיכות הזה ומצא די ספקו.—

הספר מחזיק שמונה חלקים גדולים, והחלק השמיני יפרד לשני ספרים וזה מקחו לחלקיו:

מחיר חלק ראשון ושני 2.40 ר׳ כל אחד, מחיר חלק שלישי ורביעי 2.55 ר׳ כל אחד, מחיר חלק חמישי 2.65 ר׳, מחיר חלק ששי 2.95 ר׳, מחיר חלק שביעי 2.90 ר׳, מחיר חלק שמיני ספר ראשון 1.85 ר׳, מחיר חלק שמיני ספר שני 1.85 ר׳.—

המקחים האלה הם לבד פארטא ועבור המשלוח יש להוסיף 30 קאפ׳ לכל חלק. הקונים למצער ארבעה חלקים בפעם אחת פטורים מדמי הפארטא.—

דורשי הספר יפנו ע"פ כתובת:

Издательство „Ахiасафъ", Варшава.

Бр. Левинъ-Епштейнъ Гусья № 5.

„Krakauer Jüdische Zeitung".

ארגן ציוני

יוצא לאור בקראקוי פעם בחודש בשפת אשכנז ובהוספה מדעית בשפת עבר, ע"י המו"ל אהרן מרקוס.

מחירו לשנה 4 רו"כ, לחצי שנה 2 רו"כ.

החותמים לשנה שלמה ומשלמים את כסף החתימה מראש לכל השנה יקבלו חנם את הספר **קדמוניות**, שני חלקים, מאת א מרקוס, אשר מחירו בשוק הספרים 2 רו"כ, או את הספר „Hartmanns inductive Philosophie" בשני חלקים מאת הנ"ל, אשר מחירו ג"כ 2 רו"כ.

החותמים לחצי שנה מקבלים חנם את הספר „קסת הסופר" מאת הנ"ל, אשר מחירו 50 קאפ׳.

ההנחה הזאת היא אך להחותמים עד יום הראשון לירח אקטאבר.

!!! סוכנים יבוקשו !!!

הסוכנות הכללית ברוסיא היא:

Издательство „Ахiасафъ" Варшава.